

Mottaker
Advokatfirmaet Selmer DA
Postboks 1324 vika
0112 OSLO
Norge
Harald Evensen

Deres ref.:

Vår ref.: 2012/0335-200

Saksbehandler: Torje Hougsrud Andreassen
Saksansvarlig: Magnus Gabrielsen

Dato: 19.02.2014

Vedtak V2014-3 – Norgesgruppen ASA – konkurranseloven § 29 jf. § 19 første ledd – illeggelse av overtredelsesgebyr – brudd på gjennomføringsforbudet

1 Innledning

- (1) Det vises til Konkurransetilsynets varsel om vedtak 23. april 2013 (heretter "varselet"), Norgesgruppen ASA (heretter "Norgesgruppen") sine merknader til varselet 10. juni 2013 (heretter "tilsvaret"), samt øvrig korrespondanse og kontakt i anledning saken. Tilsvaret er oversendt av advokatfirmaet Selmer DA (heretter "Selmer") på vegne av Norgesgruppen.
- (2) Konkurransetilsynet har kommet til at Norgesgruppen, i forbindelse med foretakssammenslutningen der Norgesgruppen på varig grunnlag ervervet kontroll over deler av Ica Norge AS (heretter "Ica Norge") sin virksomhet, har overtrådt gjennomføringsforbudet i konkurranseloven¹ § 19 første ledd.
- (3) Konkurransetilsynet har i medhold av konkurranseloven § 29, jf. 19 første ledd, besluttet å ilegge Norgesgruppen et overtredelsesgebyr på 25 000 000 kroner.

2 Nærmere om transaksjonen og partene

2.1 Innledning

- (4) Norgesgruppens overtakelse av 13 leiekontrakter til Ica Maxi-butikklokaler er et resultat av en stor og kompleks transaksjon inndelt i flere ulike trinn og med ulike aktører involvert. Konkurransetilsynet mener at det både ved vurderingen av om transaksjonen utgjør en foretakssammenslutning, og dernest ved vurderingen av om det foreligger et brudd på gjennomføringsforbudet, er riktig å se hele transaksjonen under ett.
- (5) Resultatet av den samlede transaksjonen er at Norgesgruppen driver dagligvarevirksomhet der Ica Norge kort tid tidligere drev dagligvarevirksomhet. Ica Norge forlot markedet på de aktuelle lokasjonene, lokalene og ansatte ble i realiteten overført og Norgesgruppen fortsatte dagligvaredriften fra disse lokalene. Konkurransetilsynet kan dokumentere at det allerede fra et tidlig tidspunkt etter det annonserte salget av Ica Maxi var et mål for Norgesgruppen å skaffe seg kontroll over hele eller deler av Ica Maxi. Dokumentasjonen i saken viser at struktureringen av transaksjonen gjennom det nyopprettede og midlertidige eiendomsselskapet

¹ Lov av 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven).

Lagopus Eiendomsutvikling AS (heretter "Lagopus") rent faktisk la til rette for den siste delen av transaksjonen som Norgesgruppen gjennomførte som endelig erverver.

- (6) Konkurransetilsynet vil i det følgende redegjøre nærmere for de ulike trinnene i transaksjonen som ledet frem til at Norgesgruppen på varig grunnlag ervervet kontroll over deler av Ica Norges virksomhet. Den konteksten som Norgesgruppen overtok leiekontraktene i er av sentral betydning for hvorvidt transaksjonen utgjør en meldepliktig foretakssammenslutning.

2.2 Transaksjonens forløp

- (7) Ica Norge sendte 17. august 2011 ut pressemelding om at selskapet ønsket å rendyrke driften gjennom å fokusere på lavpris og supermarked, og at prosessen med å selge Ica Maxi-butikkene i Norge skulle påbegynnes.² Beslutningen var tatt av Ica AB, som eier Ica Norge i sin helhet.³ Bakgrunnen for beslutningen om å tre ut av stormarked-segmentet i Norge var at butikkene over lengre tid hadde påført konsernet betydelige tap.
- (8) I slutten av november 2011 utarbeidet den finansielle rådgiveren ABG Sundal Collier, på oppdrag fra Ica Norge, et salgsprospekt over Ica Maxi-kjeden. Totalt 24 butikker med et gjennomsnittlig areal på 3000 kvadratmeter, samt ni eiendommer, inngikk i prospektet. Indikativ budfrist, dvs. frist til å inngi ikke-bindende bud, ble satt til 15. desember 2011.

Vedlegg 1 Teaser fra Ica – prosjekt Malin (salgsprospekt Ica Maxi)

Vedlegg 2 Presentasjon fra møte mellom Lagopus og Konkurransetilsynet 26. april 2012

- (9) Norgesgruppen viste tidlig interesse for Ica Maxi. Administrasjonen i Norgesgruppen hadde allerede 18. august 2011, dagen etter offentliggjøringen av at Ica Maxi skulle selges, [redacted]. I presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 31. august 2011 fremgår det at [redacted]. Videre fremgår det at Norgesgruppen anser salget av Ica Maxi som "[redacted]".

Vedlegg 3 Presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 31. august 2011, sak 48/11

- (10) [redacted] fremheves også i senere styremøter om saken i Norgesgruppen. I presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 22. november 2011 fremgår det blant annet:

"[redacted]"

Vedlegg 4 Presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 22. november 2011, sak 54/11

- (11) I presentasjonen fra styremøtet 22. november 2011 fremgår det dessuten [redacted]
- (12) I forbindelse med det annonserte salget av Ica Maxi kom Norgesgruppen i kontakt med den finansielle rådgiveren Guardian Corporate AS (heretter "Guardian Corporate") i august eller september 2011. Dokumentasjonen Konkurransetilsynet har fått oversendt fra de ulike aksjonærene i Lagopus gir et noe tvetydig bilde av hvem av aktørene som tok initiativ til

² <http://www.ica.no/5/Om-ICA/14/Pressemeldinger?year=2011&listModule=828>.

³ <http://www.aftenposten.no/okonomi/innland/Vil-selge-Ica-Maxi-6283906.html>.

denne kontakten. I e-post fra Allan Glomlien i Guardian Corporate 8. november 2011 til Sverre Helgesen i Wolff Eiendom heter det at *"vi har blitt kontaktet av Norgesgruppen"*. Tilsvarende fremgår det av e-post fra René Bostrøm i Guardian Corporate til Biltema 30. november 2011 at *"[V]i er et meglerhus som er engasjert av en av Norges største kjeder"*. I styrenotat i sak 26/12 til behandling i styret i Norgesgruppen sies det imidlertid at det var Guardian Corporate som tok kontakt med Norgesgruppen i august eller september 2011. Tilsvarende fremgår også av opplysningene som Konkurransetilsynet fikk fra Norgesgruppen 14. september 2012 (fullstendig melding, vedlegg 40). I e-post fra Norgesgruppen 31. januar 2013 forklarer Norgesgruppen nærmere hva som var foranledningen til at Guardian Corporate tok kontakt med Norgesgruppen i anledning Ica Maxi-salget. Også i tilsvaret på side 7 opplyser Norgesgruppen at det var Guardian Corporate som tok initiativ til kontakten.

Vedlegg 5 E-post fra Allan Glomlien i Guardian Corporate 8. november 2011

Vedlegg 6 E-post fra René Bostrøm i Guardian Corporate 30. november 2011

Vedlegg 7 Saksdokumenter for styret i Norgesgruppen, sak 26/12

Vedlegg 8 E-post fra Selmer til Konkurransetilsynet 31. januar 2013 vedrørende Guardian Corporate sin rolle i Lagopus

- (13) Høsten 2011 ble det gjennom Guardian Corporate opprettet en "leietaker-klubb" bestående av ulike handelsaktører. Ønsket var å sette sammen ulike ikke-konkurrerende konsepter som sammen skulle komme i forhandlinger med de eksisterende utleierne om å tre inn i leiekontrakter på de ulike Ica Maxi-lokasjonene. I tillegg til Norgesgruppen bestod denne klubben blant annet av Elkjøp, Jula, XXL og Spar Kjøp. Parallelt med dette ble det igangsatt et arbeid med å finne en løsning for hvem som skulle stå som formell budgiver og part i en eventuell gjennomføring av transaksjonen. Dette påtenkte selskapet ble i planleggingsfasen og i den innledende fasen med budgivning kun benevnt som "BidCo". Selskapet ble senere formalisert til Lagopus Eiendomsutvikling AS.

- (14) I presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 9. februar 2012 fremgår det at BidCo [redacted] leverte et ikke-bindende bud på [redacted]. Budet var basert på [redacted]. januar 2012 leverte BidCo et revidert bud på [redacted]. I følge sak 03/12, som ut fra innholdet må ha vært til behandling i styret i Norgesgruppen i februar 2012, var sistnevnte bud [redacted].

Vedlegg 9 Presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 9. februar 2012, sak 03/12

Vedlegg 10 Saksdokumenter for styret i Norgesgruppen, sak 03/12

- (15) I presentasjonen fra styremøtet i Norgesgruppen 9. februar 2012 (vedlegg 9) fremgår det videre at [redacted]. Norgesgruppen mener imidlertid at det er kritisk for den videre prosessen at [redacted]. Det fremgår videre at Norgesgruppen mener at vurderingen av [redacted]. Det fremgår blant annet at "[redacted]" og "[redacted]". Under det samme punktet i presentasjonen fremgår det også at "[redacted]".

- (16) I sak 03/12 til behandling i styret i Norgesgruppen (vedlegg 10) fremgår det videre at "[redacted]".

- (17) I den samme saken (vedlegg 10) gis styret for øvrig en orientering om fremdrift og status i budprosessen. I innledningen gis det en beskrivelse av den overordnede prosessen, og her heter det:

"Hensikten med denne saken er å orientere styret om at vi er i prosess med mulig kjøp - sammen med partnere - hele eller deler av ICA Maxi-porteføljen. Porteføljen består av 23 butikker og 8 eiendommer, hvorav ett er et kjøpesenter. Transaksjonens verdi kan være i størrelsesområdet [redacted]"

- (18) I notatet gis det også en beskrivelse av prosessen knyttet til leietakerklubben og etableringen av BidCo, og det heter blant annet:

"NorgesGruppen arbeider gjennom en finansiell rådgiver for å sikre samarbeid med andre handelsaktører og mulig leietakere. I den forbindelse har man etablert en leietaker"klubb" som i tillegg til NorgesGruppen består av Elkjøp, Jula og Spar-kjøp. [redacted] I tillegg arbeider man med å etablere et selskap "BidCo" som skal være den formelle budgiver og motpart i en eventuell gjennomføring av transaksjonen. De øvrige partnerne er aktører innen eiendoms- og eiendomsutvikling, samt et investeringsselskap med tette bånd til big-box aktører innen sport og møbler. [redacted]"

- (19) Den 21. mars 2012 ble det planlagte budselskapet, tidligere omtalt som BidCo, formalisert. Man tok utgangspunkt i hylleselskapet "Start Up 233 AS", organisasjonsnummer 886 295 502, opprettet 25. mai 2011, med Steinar ter Jung fra advokatfirmaet Selmer som styreleder. Dette selskapet var eid av Støperigata AS, et heleid datterselskap av Selmer. Støperigata AS solgte 21. mars 2012 samtlige aksjer i Start Up 233 AS (BidCo) til hhv. Norgesgruppen Eiendoms kapital AS (40 prosent), Solist AS (24 prosent), Profier Eiendom AS (24 prosent) og Guardian Capital AS (12 prosent). I ekstraordinær generalforsamling 30. mars 2012 endret selskapet navn til Lagopus Eiendomsutvikling AS og det ble valgt nytt styre. Videre ble det i ekstraordinær generalforsamling i Lagopus 12. april 2012 besluttet å utvide aksjekapitalen til 1 million kroner, samt at det gjennom tegningskursen ble besluttet å hente inn ytterligere 4 millioner kroner. Gjennom dette ble eierandelene i selskapet justert slik at Solist AS og Profier Eiendom AS fikk 25 prosent hver, Guardian Capital AS fikk 15 prosent og Norgesgruppen Eiendoms kapital AS fikk 35 prosent.

Vedlegg 11 Stiftelsesdokument "Start Up 233 AS"

Vedlegg 12 Protokoll fra ekstraordinær generalforsamling i Lagopus 12. april 2012

- (20) I presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 29. mars 2012, sak 17/12, vurderer Norgesgruppen blant annet sin rolle i Lagopus/BidCo: *"Vi planlegger å bygge om [redacted] butikker til et areal tilpasset våre konsepter. [...]"* [redacted] *"Under overskriften "Bidco – Aksjonærstruktur og roller" fremgår det videre at "De ulike aksjonærene har ulike roller: [redacted]"* [redacted] *"Vedrørende de ansatte i Ica Maxi fremgår det ellers at [redacted]"* og *"I tillegg har NorgesGruppen forpliktet seg til å gi tilbud om jobb til et stort antall Ica Maxi ansatte. [redacted]"*

Vedlegg 13 Presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 29. mars 2012, sak 17/12

- (21) I den tidligere refererte sak 26/12 (vedlegg 7), som ut fra innholdet må ha vært til behandling for styret i Norgesgruppen i begynnelsen av april 2012, gir styret administrasjonen fullmakt til å gjennomføre transaksjonen med eiendomsgrupperingen Lagopus. I notatet til styresak 26/12 gis det en beskrivelse av bakgrunnen for transaksjonen samt en sammenfatning av hvilke

vurderinger som er blitt foretatt internt i Norgesgruppen i tilknytning til transaksjonen. Om bakgrunnen for transaksjonen fremgår blant annet følgende:

"Lagopus er i sluttforhandlinger med Ica om å overta leieforholdene og eiendommene tilknyttet butikkporteføljen til Ica Maxi. Transaksjonen har en verdi på [redacted]"

Avtalen innebærer at Ica Maxi skal tømme/"strippe" lokalene og Lagopus skal overta disse for etablering av helt nye leieforhold. Det vil innebære at man sammen med de ulike gårdeierne må finne gode løsninger dvs. oppdeling av arealene, som er akseptable for partene. [redacted]"

- (22) Når det gjelder hvilken økonomisk gevinst og risiko som ligger i transaksjonen, uttaler Norgesgruppen i samme sak, sak 26/12, følgende om hvilke beregninger som er gjort:

"NorgesGruppen legger til grunn at ved en gjennomføring av den foreslåtte transaksjonen vil NorgesGruppen antakelig inngå [redacted] leieforhold for nye dagligvarebutikker, hvorav [redacted] er tenkt som Meny og [redacted] er foreløpig Eurospar. NorgesGruppen har lagt til grunn at leieavtalene skal ha en varighet på [redacted]. Investeringsbeløpet vil være i størrelsesorden [redacted]"

[...]

Våre beregninger er at NorgesGruppen gjennom investeringene til butikketableringene gir en nåverdi på i [redacted]"

- (23) Videre inneholder sak 26/12 en nærmere redegjørelse for hvilke juridiske vurderinger som ligger bak den strukturen som er valgt. Om dette heter det:

"[redacted]"

[REDACTED]

2.3 Trinn I av transaksjonen – salg av fast eiendom og leiekontrakter til Lagopus

- (24) Den 26. april 2012 ble det kjent at Lagopus samme dag hadde inngått (endelig) avtale med Ica Norge og Ica Eiendom om kjøp av 22 leiekontrakter, inklusive åtte faste eiendommer. Det ble i denne forbindelse undertegnet [REDACTED] knyttet til Lagopus sitt erverv av samtlige aksjer i de respektive eiendomsselskapene som eide de syv faste eiendommene. [REDACTED]

[REDACTED]. For de 22 leiekontraktene ble det inngått en "Agreement regarding transfer of lease agreements" (heretter "LTA"). I forordet til LTA fremgår det at Lagopus som kjøper skal utvikle og restrukturere Ica Maxis portefølje av fast eiendom og leiekontrakter gjennom å inngå nye leiekontrakter med nye leietakere på de ulike Ica Maxi-lokasjonene. Det fremgår videre at Ica Norge som selger skal stenge ned butikkene forut for "closing" og at Lagopus skal overta leiekontraktene på de vilkår som fremgår av LTA. De faste eiendommene skal overtas av Lagopus (eller av en annen kjøper dersom Lagopus transporterer plikten til å kjøpe eiendommen) på de vilkår som fremgår av den enkelte [REDACTED] eller [REDACTED].

Vedlegg 14

[REDACTED]

Vedlegg 15 Agreement regarding transfer of lease agreements between Ica Norge AS and Lagopus Eiendomsutvikling AS 26. april 2012 (LTA)

Vedlegg 16 Oversikt fra Selmer til Konkurransetilsynet over relevante avtaler og dokumenter – Lagopus Eiendomsutvikling AS

- (25) I LTA [REDACTED] fremgår det at transaksjonen gjelder "sole transfer", og at ingen aktiva, rettigheter, ansatte eller kontrakter (utenom leiekontraktene) vil bli overført til Lagopus som kjøper. Videre fremgår det av LTA [REDACTED] at Lagopus på tidspunktet for gjennomføringen av LTA skal betale [REDACTED] til Ica Norge. Gjennomføringen av LTA [REDACTED] er i [REDACTED] [REDACTED] tidfestet til [REDACTED]. På gjennomføringsdatoen skal selger overføre leiekontraktene til kjøper, mens kjøper skal overføre vederlaget for leiekontraktene. [REDACTED]

[REDACTED]

- (26)

[REDACTED]

Vedlegg 17

[REDACTED]

- (27) I LTA punkt [REDACTED] er de nærmere betingelsene for gjennomføringen av LTA regulert. Her fremgår det blant annet i punkt [REDACTED], at overføring av leiekontraktene er betinget av at gårdeierne på de ulike lokasjonene har godtatt overføring av de eksisterende leiekontraktene til Lagopus, [REDACTED]

[REDACTED] LTA punkt [REDACTED] angir at dersom betingelsene for gjennomføring av LTA har blitt oppfylt for [REDACTED] innen [REDACTED] vil overføring av disse leiekontraktene ("Approved Stores") kunne påbegynnes. Videre fremgår det av LTA punkt [REDACTED] at avtalen kan termineres av Lagopus dersom [REDACTED]

- (28) Den 26. april 2012, samme dato som LTA/[REDACTED] ble signert mellom Ica Norge/Ica Eiendom og Lagopus, ble det også undertegnet en aksjonæravtale i Lagopus. I aksjonæravtalen punkt 3 fremgår det at Lagopus skal være et midlertidig selskap "*stiftet for å overta leide lokaler og eide eiendommer fra Ica MAXI, reforhandle leieavtalene, videreutvikle eiendommene, leie ut lokalene og realisere samtlige eiendeler for så at Lagopus likvideres til fordel for aksjonærene. Lagopus skal innen ett år fra Avtalens dato være oppløst*". Videre fremgår det at selskapet skal ha et styre bestående av inntil fem styremedlemmer, og at ingen av partene skal ha kontrollerende innflytelse i Lagopus.

Vedlegg 18 Aksjonæravtale for Lagopus

- (29) Av firmaattest innhentet fra Brønnøysundregistrene 25. mai 2012 fremgår det at Are Herrem fra advokatfirmaet Selmer er styrets leder, mens Lasse Lundhaug fra Profier Eiendom AS, Lars Erikssen fra Guardian Capital AS, Hans Remi Kittelsen fra Solist AS og Morten Nordheim fra Norgesgruppen Eiendoms kapital AS er styremedlemmer. Det fremgår av aksjonæravtalen at beslutninger i styret og i generalforsamlingen skal [REDACTED]. Daglig leder i Lagopus er ifølge firmaattesten Andre Jaeger.

Vedlegg 19 Firmaattest for Lagopus

- (30) Aksjonæravtalen angir i punkt 5 hvilke forutsetninger som ligger til grunn for den transaksjonen som Lagopus skal gjennomføre, og beskriver i punkt 6 hvilke rettigheter og plikter partene i Lagopus skal ha. For Norgesgruppens vedkommende fremgår det blant annet at Norgesgruppen skal "[REDACTED]". I punkt 7 i aksjonæravtalen er det angitt nærmere hvilket ansvar partene skal ha for Lagopus' forpliktelser. Det fremgår i denne forbindelse at [REDACTED]

2.4 Trinn II av transaksjonen – videresalg/videretransport av fast eiendom og leiekontrakter fra Lagopus til endelige kjøpere

- (31) I perioden etter signering av avtalene med Ica Norge/Ica Eiendom påbegynte Lagopus arbeidet med å restrukturere lokalene og finne nye leietakere⁴ og kjøpere til de ulike lokasjonene. I denne forbindelse ga Lagopus blant annet Rema 1000 og Coop anledning til å inngi bud på enkelte lokasjoner innen 25. mai 2012.⁵ Coop valgte på dette tidspunktet å inngi bud på lokasjonen i Molde, mens Rema 1000 la inn bud på lokasjonen i Skårer. Lagopus kom verken til enighet med Coop eller Rema 1000 om disse lokasjonene, men Lagopus kom senere til

⁴ I avtale mellom Lagopus og Profier 10. mai 2012 får Profier oppdraget med å finne leietakere til de ledige delene av arealene i porteføljen til Lagopus. I vedlegg til denne avtalen fremgår det at følgende aktører hadde inngått intensjonsavtaler med Lagopus om leie av lokaler per 26. april 2012: Julia, Elkjøp, Spar Kjøp, XXL, Living/Skeidar, Home & Cottage, Mester Grønn, FitnessXpress, Platekompaniet [REDACTED]

⁵ Coop ble invitert til å gi bud på til sammen seks lokasjoner, og to av disse ble senere overtatt av Norgesgruppen. Rema 1000 fikk tilbud om å overta to lokasjoner.

enighet med Coop om overtakelse av leiekontrakten til deler av de tidligere lokalene til Ica Maxi i Larvik.

Vedlegg 20 Budinstruks fra Lagopus til Rema 1000

Vedlegg 21 Budinstruks fra Lagopus til Coop

Vedlegg 22 Tilbud fra Rema 1000

Vedlegg 23 Tilbud fra Coop

Vedlegg 24 Brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. mars 2013

- (32) Den 7. juni 2012 [REDACTED] var det klart at Lagopus hadde fått godkjent overdragelsen av leiekontraktene fra tilstrekkelig mange gårdeiere til at Ica Norges prosess med å overføre leiekontraktene kunne påbegynnes.⁶ Lagopus sendte på denne bakgrunn ut pressemelding 11. juni 2012 om at de var kommet til enighet med Meny, Eurospar⁷ og Spar Kjøp om etablering av nye butikker i 13 av de tidligere Ica Maxi-lokalene. Norgesgruppen lyste umiddelbart ut stillinger for de nye butikkene, 11. og 12. juni 2012, med søknadsfrister 22. og 26. juni 2012. Det ble etter dette gjennomført opphørssalg ved de aktuelle butikkene, og i perioden 20. juni til 24. juli 2012 stengte og tømte Ica Norge fortløpende de ulike lokasjonene.⁸

Vedlegg 25 Stillingsutlysninger for Meny-butikker⁹

Vedlegg 26 Oversikt over tidspunkt for stillingsutlysninger¹⁰

Vedlegg 27 E-poster fra René Bostrøm i Guardian Corporate 8., 10. og 11. juni 2012

Vedlegg 28 Pressemelding fra Lagopus 11. juni 2012

- (33) I e-post fra [REDACTED] i Norgesgruppen til [REDACTED] i Ica Norge 19. juni 2012 reises det spørsmål fra Norgesgruppen om hvor tidlig de kan henge opp bannere på de tidligere Maxi-butikkene. I e-posten spørres det konkret om det er *"ok for dere at vi henger opp bannere med 'Her åpner en stor og flott Meny butikk torsdag XX.XX.2012 kl. 10:00 på butikker dagen etter at dere har stengt butikken?'"*. Videre fremgår det at Norgesgruppen håper at dette er i orden for Ica Norge, *"slik at vi får markedsført at det fortsatt skal være dagligvare"*. I svaret fra [REDACTED] fremgår det at Ica Norge ønsker å forholde seg til den avtalen som er inngått hvor lokalene overdras og gjøres tilgjengelig for kjøper etter nærmere bestemte datoer.

Vedlegg 29 E-postkorrespondanse mellom [REDACTED] i Norgesgruppen og [REDACTED] i Ica Norge 19. juni 2012

- (34) Norgesgruppen overtok i perioden 16. juli til 13. august 2012 areal på 13 av de 17 lokasjonene,¹¹ og etter en ombyggings- og innflyttingsfase åpnet Norgesgruppen nye butikker i 11 av disse lokalene i perioden 16. august til 20. september 2012.¹² Leiekontraktene ble overtatt enten gjennom transport av den eksisterende leiekontrakten til Norgesgruppen, eller ved at det ble inngått ny leiekontrakt mellom utleieselskapet og Norgesgruppen som leietaker.

⁶ [REDACTED]. I brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. mars 2013 (Vedlegg 24) opplyses at det fortsatt drives Ica-butikker fra lokasjonene Lund, Drammen, Moss, Tønsberg og Porsgrunn. I svar på informasjonsforespørsel 3. oktober 2012 har Norgesgruppen videre opplyst at Ica Maxi på Skårer er lagt ned og leieavtalen til Ica Norge i Ålesund (Moa) er sagt opp (terminert).

⁷ Meny og Eurospar er to av Norgesgruppens konseptkjeder.

⁸ Med unntak for Hamar, der Norgesgruppen fremleiet lokalene til Ica Detalj frem til 1. februar 2013.

⁹ Bilag 9 til tilsvaret (Vedlegg 46).

¹⁰ Bilag 10 til tilsvaret (Vedlegg 46).

¹¹ De fire resterende lokasjonene som omfattes av transaksjonen mellom Ica Norge og Lagopus er Kristiansund, Larvik, Sørlandsparken og Åssiden. Lokalene i Larvik er overtatt av Coop Vestfold/Telemark SA, jf. alminnelig melding 24. august 2012. I Kristiansund har møbelbutikken Bohus åpnet ny butikk i lokalene I brev fra Selmer 14. mars 2013 (Vedlegg 24) opplyses at Bohus har tegnet leiekontrakt i Åssiden og at lokalet i Sørlandsparken fortsatt er ledig (Vedlegg 36).

¹² På Stord åpnet NG Kiwi-butikk i deler av lokalene 1. november 2012. På Hamar åpnet Norgesgruppen ny Meny-butikk i lokalene 14. mars 2013.

Tidspunktet for Norgesgruppens overtakelse falt sammen med Lagopus sin overtakelse av lokalene, slik at det her skjedde en simultan overgang fra Ica Norge til Lagopus og fra Lagopus til Norgesgruppen. I oversikt over leiekontraktene oversendt fra Selmer til Konkurransetilsynet 3. august 2012 fremgår det hvilken overtagelsesdato som gjelder for den enkelte lokasjon. I e-post fra Selmer 14. august 2012 er det utdypet nærmere hva som menes med "*overtagelsesdato*". Det fremgår av e-posten at oppgitt overtagelsesdato for 11 av lokasjonene er det tidspunktet Norgesgruppen som ny leietaker fikk fysisk tilgang til leiearealet på eiendommene og startet å betale leie for disse. Det fremgår av oversikt fra Selmer til Konkurransetilsynet 20. august 2013 at Norgesgruppen overtok tre leiekontrakter i juli 2012, seks leiekontrakter ble overtatt 1. eller 2. august 2012 mens to leiekontrakter ble overtatt 13. august 2012. På Hamar ble eksisterende leiekontrakt transportert fra Lagopus til Norgesgruppen 1. august 2012, men her fremleiet Norgesgruppen arealet til Ica Norge til og med 31. januar 2013.¹³ For lokasjonen på Stord ble det 30. august 2012 undertegnet en ny leieavtale mellom utleier AS Spareland Cash & Carry og Norgesgruppen om leie av deler av lokalene etter Ica Maxi.

Vedlegg 30 Oversikt fra Selmer til Konkurransetilsynet 3. august 2013 vedrørende leiekontrakter og overtagelsesdato

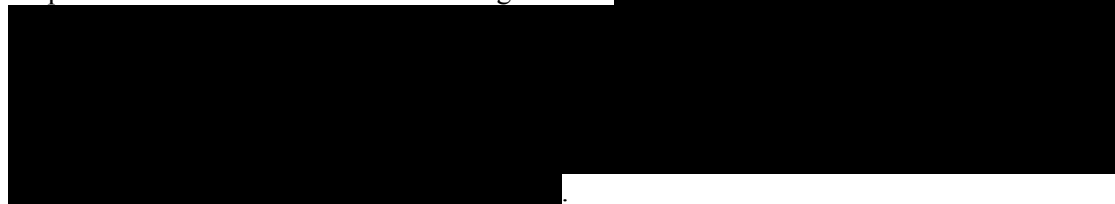
Vedlegg 31 E-post fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. august 2012 vedrørende overdragelse av leiekontrakter Lagopus

Vedlegg 32 Oversikt fra Selmer til Konkurransetilsynet 20. august 2013 vedrørende leiekontrakter og overtagelsesdato

Vedlegg 33 Eksempel på transporterklæring

Vedlegg 34 Eksempel på ny leiekontrakt

(35) I e-post fra Selmer 10. oktober 2012 fremgår at det

Vedlegg 35 E-post fra Selmer til Konkurransetilsynet 10. oktober 2012 vedrørende oppgjøret etter LTA

(36) Når det gjelder status for de åtte faste eiendommene fremgår det i e-post fra Selmer 6. november 2012 at det så langt er funnet en løsning for to av disse. Eiendommene på Stord og i Sandnes ble overtatt og videresolgt av Lagopus sommer/tidlig høst 2012.¹⁴ I brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. mars 2013 (vedlegg 24) opplyser Norgesgruppen at Akershus Eiendom i samarbeid med Solist har fått megleroppdraget med å selge samtlige av de seks resterende eiendommene, og at prosjektet er i ferd med å ferdigstilles, og eiendommene ventes å gå i markedet over påske. Norgesgruppen underrettet Konkurransetilsynet 4. juli 2013 om at Lagopus ble meldt oppløst til foretaksregisteret 15. juni 2013, og at eiendommer som ennå ikke er solgt vil bli avhendet i avviklingsprosessen.

Vedlegg 36 E-post fra Selmer til Konkurransetilsynet 6. november 2012 vedrørende fremdrift fast eiendom

Vedlegg 37 Brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 4. juli 2013 vedrørende oppløsning av Lagopus

¹³ Dette fremgår i brev fra Selmer 14. mars 2013 (Vedlegg 24).

¹⁴ På Stord ble plikten til å kjøpe eiendommen transportert fra Lagopus til AS Spareland Cash og Carry, og i Sandnes ble det inngått avtale om transport av plikten til å kjøpe Gravarsveien 7 AS fra Lagopus til SRP Bergen DA (Scala).

3 Kort om Konkurransetilsynets saksbehandling

- (37) Den 26. april 2012 ble det som tidligere nevnt inngått avtaler mellom Lagopus og Ica Eiendom/Ica Norge om salg av eiendomsporteføljen, fast eiendom og leiekontrakter, tidligere tilhørende Ica Maxi i Norge (vedlegg 14, vedlegg 15 og vedlegg 16). Samme dato ble Konkurransetilsynet gitt en orientering om transaksjonen av Lagopus. Lagopus sin presentasjon fra møtet er inntatt som vedlegg 2.
- (38) I et møte mellom Konkurransetilsynet og Lagopus 27. juni 2012 ble det fra Lagopus' side redegjort for hvor langt man var kommet i prosessen med å finne interessenter til de ulike lokasjonene. Av oversikten som ble utdelt på møtet fremgår det at Norgesgruppen skal inn som ny leietaker på 13 av de 17 lokasjonene som er omfattet av transaksjonen mellom Ica Norge og Lagopus. Konkurransetilsynet ga tydelig uttrykk for at tilsynet mente det ville kunne foreligge én eller flere meldepliktige foretakssammenslutninger dersom Norgesgruppen overtok leiekontrakter, idet en slik overtakelse av langvarige leieretter til de tidligere Ica Maxi-lokalene ville kunne gi Norgesgruppen varig kontroll over deler av Ica Norges virksomhet. Det ble på denne bakgrunn presisert fra Konkurransetilsynets side at Norgesgruppen ville løpe en risiko dersom man ikke meldte dette til Konkurransetilsynet. I sak 50/12 til behandling for styret i Norgesgruppen 30. august 2012 redegjøres det blant annet for dialogen med Konkurransetilsynet. Vedrørende møtet med tilsynet 27. juni 2012 fremgår det at *"Konkurransetilsynet opplyste i møtet 27. juni at det var en mulighet for at man ville komme til at Norgesgruppens overtagelse av leiekontrakter ville være meldepliktig som foretakssammenslutning. Selmer gjennomgikk etter dette sin vurdering, og men fant ikke grunn til å endre denne. Det ble besluttet at closing skulle gå som planlagt uten melding."*

Vedlegg 38 Saksdokumenter for styret i Norgesgruppen, sak 50/12¹⁵

Vedlegg 39 Oversikt fra Selmer til Konkurransetilsynet over status lokaler per 27. juni 2012

- (39) I presentasjonen av transaksjonen som ble gitt 26. april 2012, samt i LTA, er det angitt at Lagopus 1. august 2012 (hvis ikke annen dato er avtalt) skal overta leiekontraktene til de ulike lokasjonene som er omfattet av transaksjonen fra Ica Norge og simultant transportere disse videre til nye leietakere. Konkurransetilsynet var derfor i telefonisk kontakt med Norgesgruppen ved advokat Harald Evensen i juli og august 2012 for å få klarhet i om det ville bli sendt inn alminnelig melding om denne transaksjonen. Fra Norgesgruppens side ble det imidlertid fastholdt at videretransport av leiekontrakter fra Lagopus til Norgesgruppen ikke utløste meldeplikt, og at det som følge av dette ikke ville bli sendt inn alminnelig melding i saken.
- (40) På bakgrunn av sakens utvikling besluttet Konkurransetilsynet 17. august 2012 å pålegge Norgesgruppen å inngi fullstendig melding om foretakssammenslutningen. Pålegget ble begrunnet med at Norgesgruppens overtakelse av leierettene til lokalene etter Ica Maxi er å anse som én foretakssammenslutning, alternativt flere foretakssammenslutninger, i konkurranselovens forstand. Det ble for det første vist til at leierettene er av en så lang varighet at overføring er å likestille med overføring av eiendomsrett i konkurranserettslig forstand. Videre pekte Konkurransetilsynet på at de fysiske lokalene må sies å utgjøre det sentrale aktivum i dagligvaremarkedet, og viste dessuten til at kundemassen ved den enkelte dagligvarebutikk har en ikke ubetydelig tilknytning til lokalene. Konkurransetilsynet pekte også på at de fleste lokalene har klausuler om fortsatt dagligvarehandel, samt at Norgesgruppen i tillegg til dette i realiteten har fått mulighet til å overta et betydelig antall ansatte fra Ica Maxi. Konkurransetilsynet kom på denne bakgrunn til at det samlet sett måtte sies å foreligge en meldepliktig foretakssammenslutning.

Vedlegg 40 Pålegg om fullstendig melding 17. august 2012

- (41) Konkurransetilsynet og Norgesgruppen hadde et nytt møte om saken 24. august 2012. Norgesgruppen fastholdt i dette møtet sitt standpunkt med hensyn til meldeplikt, men ga samtidig uttrykk for at man forsto Konkurransetilsynets ønske om å føre kontroll med

¹⁵ Vedlagt i brev fra Norgesgruppen av 2. oktober 2013 (Vedlegg 49).

konkurransesituasjonen i dagligvaremarkedet. Norgesgruppen meddelte derfor at man ville etterkomme tilsynets pålegg om å inngi fullstendig melding i saken.

Vedlegg 41 Presentasjon fra møte mellom Norgesgruppen og Konkurransetilsynet 24. august 2012

- (42) Den 14. september 2012 mottok Konkurransetilsynet opplysninger fra Norgesgruppen om transaksjonen som innholdsmessig tilsvarer en fullstendig melding. I brevet fra Norgesgruppen ble det fastholdt at transaksjonen ikke var meldepliktig, og at Konkurransetilsynets pålegg om fullstendig melding derfor savnet hjemmel i lov. Det er ikke formkrav til fullstendig melding, og den innsendte informasjonen tilfredsstilte kravene til fullstendig melding. I det følgende vil det aktuelle dokumentet derfor omtales som fullstendig melding.

Vedlegg 42 Opplysninger fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. september 2012 vedrørende Norgesgruppens overtakelse av leiekontrakter for lokaler tidligere benyttet av Ica Maxi (fullstendig melding)

- (43) I informasjonsforespørsel 21. september 2012 ba Konkurransetilsynet om ytterligere informasjon knyttet til Norgesgruppens budsjetter for den enkelte Ica Maxi-lokasjon, herunder opplysninger om den enkelte Ica Maxi-butikks faktiske omsetning og hvordan Norgesgruppen konkret hadde regnet seg frem til hvilken omsetning de vil få ved den enkelte lokasjon etter transaksjonen. I svaret fra Norgesgruppen 25. september 2012 ble det oversendt to regneark som viser hvordan Norgesgruppen beregnet forventet omsetning ved den enkelte lokasjon der det etter transaksjonen skulle bli Meny-butikker.

Vedlegg 43 E-post fra Selmer til Konkurransetilsynet 25. september 2012 vedrørende omsetning i nye butikker

Vedlegg 44 Regneark med oversikt over Ica Maxi-omsetning per butikk

Vedlegg 45 Regneark som viser antatt Meny-omsetning

- (44) Konkurransetilsynet behandlet transaksjonen som en ordinær foretakssammenslutning og besluttet 19. oktober 2012 at det ikke skulle sendes ubegrunnet varsel i saken, idet man etter nærmere undersøkelser fant at foretakssammenslutningen ikke ville kunne føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i de berørte markedene for detaljsalg av dagligvarer.
- (45) Tilsynet sendte varsel om vedtak om illeggelse av overtredelsesgebyr 23. april 2013.

4 Norgesgruppens merknader til varselet

- (46) Norgesgruppen sendte merknader til varselet 10. juni 2013. Det ble holdt møte mellom Norgesgruppen og Konkurransetilsynet 13. september 2013, hvor Norgesgruppen fremførte deler av sine kommentarer til varselet. I etterkant av møtet sendte Norgesgruppen brev til Konkurransetilsynet 2. oktober 2013.

Vedlegg 46 Norgesgruppens merknader til varsel 10. juni 2013 (tilsvaret)

Vedlegg 47 Referat fra møte mellom Norgesgruppen og Konkurransetilsynet 13. september 2013

Vedlegg 48 Presentasjon fra møte mellom Norgesgruppen og Konkurransetilsynet 13. september 2013

Vedlegg 49 Brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 2. oktober 2013 vedrørende oppfølging av møte 13. september 2013

- (47) I det følgende gis en kort redegjørelse for Norgesgruppens hovedanførsler til Konkurransetilsynets varsel. Anførslene behandles for øvrig løpende i vedtaket.
- (48) Norgesgruppen anfører prinsipalt at det varslede overtredelsesgebyret må bortfalle, og subsidiært at beløpet må nedsettes vesentlig.

- (49) Norgesgruppen bestrider ikke det faktum som tilsynet bygger varselet på, men mener utvalget og sammensetningen av opplysninger er tendensiøs og etterlater et feilaktig bilde. Norgesgruppen uttaler blant annet at Konkurransetilsynet i varselet og i media har uttalt at formålet med transaksjonsstrukturen var å unngå meldeplikt. Norgesgruppen mener dette er uriktig og fremstår som ubegrunnet. Norgesgruppen anfører at grunnen til at det ikke ble inngitt melding til Konkurransetilsynet var at Norgesgruppen som følge av en transaksjonsstruktur begrunnet i økonomiske forhold overtok tomme lokaler uten virksomhet.
- (50) Det bestrides at det foreligger en foretakssammenslutning etter konkurranseloven § 17, og anføres at Konkurransetilsynets pålegg om fullstendig melding 17. august 2013 og varsel om overtredelsesgebyr 24. april 2013 savner hjemmel i lov. Det anføres at leierett til tomme lokaler ikke alene utgjør en virksomhet med markedstilstedeværelse slik dette er utviklet i praksis fra Europakommisjonen. Norgesgruppen mener Konkurransetilsynets lovforståelse representerer en ny fortolkning, og at meldeplikt og gebyr bryter med prinsippet om likebehandling og forutberegnelighet i forvaltningsretten. Det vises til at Konkurransetilsynet aldri tidligere har gjort gjeldende at overdragelse av leiekontrakter utgjør meldepliktige foretakssammenslutninger, til tross for at slike overdragelser hyppig finner sted. Konkurransetilsynets tolkning har etter Norgesgruppens oppfatning vidtrekkende konsekvenser, både for dagligvaresektoren og andre sektorer når leieretter transporteres, overdras eller inngås. Konkurransetilsynets tolkning vil, slik Norgesgruppen ser det, resultere i betydelig usikkerhet med hensyn til hva slags transaksjoner som skal meldes som foretakssammenslutninger.
- (51) Norgesgruppens anførsler vedrørende gebyrets størrelse behandles i sin helhet under i punkt 9.

5 Konkurransetilsynets vurdering av om det foreligger en meldepliktig foretakssammenslutning

5.1 Rettslige utgangspunkter

5.1.1 Innledning

- (52) Som tidligere nevnt er Norgesgruppens overtakelse av 13 leiekontrakter til Ica Maxi-butikklokaler et resultat av en stor og kompleks transaksjon inndelt i flere ulike trinn og med ulike aktører involvert. Som det fremkommer av punkt 5.2.2 mener Konkurransetilsynet at de ulike transaksjonene må anses som én samlet transaksjon og at transaksjonen samlet sett er å anse som en meldepliktig foretakssammenslutning.
- (53) Dersom det er tale om én samlet transaksjon vil partene i foretakssammenslutningen være Norgesgruppen og Ica Norge. Før det første blir det da relevant å se hen til alle trinnene i transaksjonen. Både Ica Norges uttreden fra dagligvaremarkedet, Ica Norges overføring av leiekontrakter til Norgesgruppen og Norgesgruppens gjenopptakelse av dagligvarevirksomhet kort tid etter Ica Norges uttreden fra markedet på de enkelte lokasjonene blir relevant ved vurderingen. For det andre vil terskelverdiene for alminnelig meldeplikt være oppfylt dersom partene er Norgesgruppen og Ica Norge.
- (54) Konkurransetilsynet vil i det følgende først redegjøre for hvilke rettslige utgangspunkter som oppstilles for at flere separate transaksjoner som følger hverandre suksessivt kan anses som én samlet transaksjon. Konkurransetilsynet vil dernest redegjøre for de generelle utgangspunktene som oppstilles for at det skal foreligge en foretakssammenslutning, før tilsynet ser nærmere på hvilke særskilte krav som oppstilles for at det skal foreligge en foretakssammenslutning ved erverv av *deler* av et foretak.

5.1.2 Rettslige utgangspunkter for at flere separate transaksjoner kan anses som én samlet transaksjon

- (55) Konkurransetilsynets kompetanse etter konkurranseloven kapittel 4 forutsetter at det skjer en strukturendring som kan defineres som en "*foretakssammenslutning*". Etter konkurranseloven § 17 foreligger en foretakssammenslutning når to eller flere uavhengige foretak fusjonerer,

eller når en eller flere personer eller ett eller flere foretak direkte eller indirekte, helt eller delvis overtar "kontrollen" over ett eller flere andre foretak. Ved erverv av kontroll er det et grunnleggende krav at dette skjer på "varig" grunnlag. Dette innebærer at Konkurransetilsynet ikke har kompetanse til å gripe inn mot transaksjoner som kun resulterer i en midlertidig endring av kontrollforholdene.

- (56) Hvorvidt flere suksessive erverv skal anses som én foretakssammenslutning, må løses ut fra en tolking av de generelle vilkårene for om det foreligger en foretakssammenslutning etter konkurranseloven § 17.
- (57) Definisjonen av begrepet foretakssammenslutning i konkurranseloven § 17 tilsvarer artikkel 3 i rådsforordning 139/2004 (fusjonsforordningen). Dette fremgår av forarbeidene til konkurranseloven som sier at begrepet foretakssammenslutning skal tolkes i samsvar med det tilsvarende uttrykket i fusjonsforordningen. Det uttales i forarbeidene at *"eksisterende og fremtidig praksis, samt tolkningsveiledninger osv. får dermed direkte betydning for innholdet i de norske reglene"*.¹⁶
- (58) Kommisjonens konsoliderte jurisdiksjonsmeddelelse ("jurisdiksjonsmeddelelsen")¹⁷ punkt 1.4 premiss 28 til 35 gir veiledning om hvordan Kommisjonen vil bedømme transaksjoner som gjennomføres suksessivt og der den første transaksjonen har en midlertidig karakter. Det sentrale utgangspunktet fremgår av premiss 29:
- "The question whether an operation results in a lasting change in the market structure is also relevant for the assessment of several operations occurring in succession, where the first transaction is only transitory in nature. Several scenarios can be distinguished in this respect."*
- (59) Som det fremkommer av ovennevnte vurderer Kommisjonen om transaksjonen reelt sett fører til en varig strukturendring. Dette viser at det er de reelle og ikke de formelle forhold som er avgjørende.
- (60) Konkurransetilsynet legger til grunn at jurisdiksjonsmeddelelsen punkt 1.4 gir relevant veiledning om hvordan tilsynet skal vurdere tilsvarende problemstillinger relatert til konkurranseloven.¹⁸ Basert på praksis fra Kommisjonen oppstiller jurisdiksjonsveiledningen premiss 30 til 35 tre ulike scenarier som belyser hvordan suksessive transaksjoner vil bli vurdert i relasjon til spørsmålet om det foreligger én eller flere foretakssammenslutninger. At jurisdiksjonsmeddelelsen trekker opp ulike scenarier for suksessive transaksjoner viser at det vil kunne tenkes svært mange ulike sakskomplekser der spørsmålet om det foreligger én eller flere foretakssammenslutninger vil kunne komme på spissen, og at veiledningen ikke kan betraktes som uttømmende hva gjelder denne problemstillingen. Det kan derfor ikke være avgjørende om et sakskompleks kan henføres under ett av de spesifikt nevnte scenariene i jurisdiksjonsmeddelelsen, men om de faktiske og juridiske omstendighetene rundt det enkelte sakskompleks samlet sett gir grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon.
- (61) Konkurransetilsynet legger til at Kommisjonen også foretar en konkret vurdering av den underliggende realitet i saker der det i én og samme transaksjon mellom de samme partene inngås flere separate avtaler. Konkurransetilsynet viser i denne sammenheng til sak nr. IV/M.890 – *"Blokker/Toys 'R' Us*, der Kommisjonen kom til at det faktum at det var inngått en franchiseavtale mellom partene ikke i seg selv var til hinder for at hele transaksjonen måtte betraktes som én foretakssammenslutning. Det avgjørende var ifølge Kommisjonen om hele settet av avtaler som var inngått mellom Toys 'R' Us og Blokker ville gi Blokker kontroll over de Toys 'R' Us-butikkene som fortsatt skulle bestå på det nederlandske markedet.¹⁹

¹⁶ Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 231.

¹⁷ "Commission Consolidated Jurisdictional Notice", OJC 95 16. april 2008.

¹⁸ Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 231.

¹⁹ Premiss 14 i saken.

5.1.3 Generelt om erverv av kontroll på varig grunnlag

- (62) Det følger av konkurranseloven § 17 første ledd bokstav b at det blant annet foreligger en foretakssammenslutning når ett eller flere foretak "*direkte eller indirekte, helt eller delvis, varig overtar kontrollen over ett eller flere andre foretak*".
- (63) Bestemmelsen omfatter både den situasjon at ett foretak overtar kontrollen alene (enekontroll), og den situasjonen at flere foretak overtar kontrollen i fellesskap (felles kontroll). For at et foretak skal kunne overta kontrollen over et annet foretak er det et vilkår etter konkurranseloven § 17 tredje ledd at det foreligger rettigheter, avtaler eller andre midler som hver for seg eller samlet gir foretaket mulighet til å utøve "*avgjørende innflytelse*" over et foretaks virksomhet. Dette innebærer blant annet at foretaket får mulighet til å bestemme over det andre foretakets forretningsstrategi og markedsopptreden. Vilkåret "*direkte eller indirekte*" innebærer at en i tillegg til å se hen til det foretaket som faktisk erverver eierandelene eller aktiva også etter omstendighetene må se på det eller de foretakene som kontrollerer det ervervende foretaket. Lovens uttrykk "*helt eller delvis*" innebærer at også erverv av en del av en virksomhet kan utgjøre en foretakssammenslutning. Tilsvarende vil overføring av kontroll over enkeltaktiva kunne utgjøre en foretakssammenslutning, jf. nærmere om dette under punkt 5.1.4 nedenfor. Når det gjelder vilkåret "*overtar*" vil det kunne reises særlige spørsmål knyttet til fremtidige rettigheter/opsjoner. Det klare utgangspunktet vil være at det først kan bli tale om et erverv av kontroll fra det tidspunktet når (og hvis) opsjonen faktisk utøves. Dersom opsjonen i realiteten er en rettslig bindende avtale som krever at eksempelvis eierandelene overtas i nær fremtid, vil det kunne foreligge en foretakssammenslutning allerede fra avtaleinngåelsen. Videre er det antatt at eksistensen av opsjonsavtaler vil utgjøre et tilleggsargument som sammen med andre faktorer kan lede til at kontroll må anses ervervet.²⁰
- (64) Når det gjelder kravet om at ervervet av kontroll må være "*varig*", innebærer dette at den aktuelle strukturendringen må være av permanent karakter dersom den skal kunne lede til kontroll etter bestemmelsen. Dette medfører at transaksjoner som omhandler midlertidige strukturendringer ikke vil oppfylle vilkåret i bestemmelsen. Der kontroll primært etableres gjennom en tidsbegrenset avtale har det vært antatt at praksis knyttet til fellesforetak vil kunne være retningsgivende, jf. blant annet Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer", 2009, side 617. Når det gjelder kravet om at et fellesforetak må være opprettet på varig grunnlag har Kommisjonen i sin praksis godtatt varighet ned mot seks og et halvt år som tilstrekkelig, ut fra blant annet en konkret vurdering av markedsforholdene. I sak M.823 *John Deere Capital/Lombard North Central plc.* kom Kommisjonen til at et fellesforetak var varig selv om avtalene åpnet for avvikling etter fire år.

5.1.4 Særlig om erverv av kontroll over deler av et foretak

- (65) I konkurranseloven § 17 tredje ledd bokstav a utdypes det at kontroll kan oppnås gjennom "*rettigheter, avtaler eller andre midler som enkeltvis eller sammen, de faktiske eller juridiske forhold tatt i betraktning, gir mulighet til å utøve avgjørende innflytelse over et foretaks virksomhet, særlig eiendomsrett eller bruksrett til et foretaks samlede aktiva eller deler av dem.*" (vår understrekning)
- (66) Det er på det rene at bestemmelsen med dette åpner opp for at ikke bare overføring av et foretaks samlede aktiva (innmatskjøp), men også overføring av deler av et foretaks aktiva, etter omstendighetene kan være en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand. Det nærmere innholdet i denne delen av bestemmelsen er ikke kommentert i lovens forarbeider, men det fremgår at konkurranseloven § 17 tredje ledd tilsvarer fusjonsforordningen artikkel 3 nr. 2.²¹ Dette innebærer at bestemmelsen også på dette punktet må tolkes i samsvar med det tilsvarende vilkåret i fusjonsforordningen, og at praksis fra EU-retten og jurisdiksjonsmeddelelsen vil være av sentral betydning for vurderingene.

²⁰ Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer", 2009, side 621.

²¹ Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 231.

- (67) I jurisdiksjonsmeddelelsen punkt 1.3 premiss 24 utdyper Kommisjonen sin tolkning av fusjonsforordningen artikkel 3 nr. 1 og 2 hva gjelder erverv av kontroll gjennom overdragelse av aktiva:
- "The Merger Regulation provides in Article 3(1)(b), (2) that the object of control can be one or more, or also parts of, undertakings which constitute legal entities, or the assets of such entities, or only some of these assets. The acquisition of control over assets can only be considered a concentration if those assets constitute the whole or a part of an undertaking, i.e. a business with a market presence, to which a market turnover can be clearly attributed. The transfer of the client base of a business can fulfil these criteria if this is sufficient to transfer a business with a market turnover. A transaction confined to intangible assets such as brands, patents or copyrights may also be considered to be a concentration if those assets constitute a business with a market turnover. In any case, the transfer of licences for brands, patents or copyrights, without additional assets, can only fulfil these criteria if the licences are exclusive at least in a certain territory and the transfer of such licences will transfer the turnover-generating activity. For non-exclusive licences it can be excluded that they may constitute on their own a business to which a market turnover is attached."*²²(vår understrekning)
- (68) Det sentrale vurderingstemaet i henhold til jurisdiksjonsmeddelelsen er med andre ord om de delene av et foretaks aktiva som overdras kan sies å utgjøre en virksomhet, eller en del av en virksomhet, med markedstilstedeværelse, og om det til denne virksomheten kan knyttes en klart påviselig markedsomsetning.
- (69) Kravet til at overdragelsen må gjelde en virksomhet med en markedstilstedeværelse, som det kan knyttes en påviselig markedsomsetning til, vil klart være oppfylt ved overdragelse av en virksomhet i drift. Ved overdragelse av dagligvarebutikk i drift vil det følgelig være tale om en foretakssammenslutning.²³
- (70) I de siterte uttalelsene fra jurisdiksjonsmeddelelsen gis det eksempler på når kravet om markedstilstedeværelse vil kunne være oppfylt når deler av et foretaks aktiva overføres. Det nevnes blant annet overdragelse av en virksomhets kundegrunnlag, hvis dette er tilstrekkelig til at det skjer en overdragelse av en virksomhet med en markedsomsetning. Jurisdiksjonsmeddelelsen kan heller ikke på dette punktet anses å uttømmende angi hvilke typer overdragelser som vil kunne omfattes av fusjonsforordningen. Med unntak for ikke-eksklusive lisenser oppstilles det heller ingen klare løsninger for hvordan spesifikke typer aktiva skal bedømmes ut fra det overordnede vurderingstemaet.
- (71) Dersom den aktuelle overdragelsen innebærer at det skal være kontinuitet i bruken av de aktuelle aktiva før og etter transaksjonen, vil det underbygge at det skjer en overdragelse av en virksomhet med markedstilstedeværelse. Kontinuitet i bruken vil både relatere seg til at det ikke er et lengre opphold i bruken av de aktuelle aktiva, og at de aktuelle aktiva brukes til samme type virksomhet som de tidligere har blitt benyttet til. Ved å holde kontinuitet i bruken vil normalt virksomhetens markedstilstedeværelse opprettholdes.
- (72) Det foreligger etter det Konkurransetilsynet kjenner til ikke praksis fra Kommisjonen som konkret omhandler overdragelse av leierett til lokaler i en slik kontekst som i den foreliggende sak. Heller ikke fra Konkurransetilsynet foreligger det slik praksis. Konkurransetilsynet mener imidlertid at enkelte av sakene fra Kommisjonen utdyper det generelle vurderingstemaet ved overdragelse av aktiva, og at disse sakene, selv om de gjelder overdragelse av andre typer aktiva enn leiekontrakter, gir relevant veiledning for vurderingen av overdragelsen i den foreliggende saken.
- (73) Den tidligere nevnte sak nr. IV/M.890 *Blokker/Toys 'R' Us* gjaldt Blokkers overtakelse av leketøyskjeden Toys 'R' Us sine butikker i Nederland. I transaksjonen inngikk det et sett av ulike avtaler, blant annet en "*Master Sublease agreement*" og en "*Franchise agreement*". Av totalt ni butikker skulle Blokker overta driften av seks, mens tre butikker midlertidig skulle drives videre av Blokker inntil nye leietakere var funnet eller det var inngått avtale med disse

²² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:095:0001:0048:EN:PDF>.

²³ Eksempelvis Konkurransetilsynets vedtak V2008-10 *Rema 1000 AS – Lidl Norge GmbH* og Kommisjonens avgjørelse 22. desember 2005, COMP/M.3905 *Tesco/Carrefour*.

lokalenes respektive eiere. Det fremgår av saken at gulvarealet per butikk skulle reduseres, og at det resterende arealet så vidt mulig skulle fremleies til Toys 'R' Us. Det fremgår ikke av den offentlige versjonen av saken når de respektive leiekontraktene ville utløpe, men det fremgår at avtalene om fremleie skulle ha tilsvarende varighet som franchiseavtalen. I premiss 9 fremgår det at franchiseavtalen mellom Toys 'R' Us og Blokker skulle ha en varighet på tolv år, og med en rett for Blokker til å forlenge avtalen med ti år av gangen. Kommisjonen kom til at franchiseavtalen ikke sto i veien for at Blokker kunne sies å ha ervervet kontroll over Toys 'R' Us sin virksomhet i Nederland. I premiss 15 uttaler Kommisjonen blant annet følgende:

"In this operation Blokker takes over all the assets (leases, fixtures and inventory, personnel, use of brand name) which make up the business of Toys 'R' Us' in the Netherlands. To this business, a turnover can clearly be attributed. The operation leads to a lasting change in the structure of the undertakings concerned since the agreements underlying the operation are of a long-lasting nature."

- (74) Saken belyser i første rekke at man ved vurderingen av om det foreligger en foretakssammenslutning må se hele det settet av avtaler som er inngått mellom partene i anledning transaksjonen i sammenheng. Når det gjelder Kommisjonens vurdering av leiekontraktene synes det ikke å ha vært av betydning at det opprinnelige leiearealet skulle splittes opp i mindre deler, eller at det skulle drives et annet butikkonsept i lokalene etter overdragelsen. Videre illustrerer saken at avtaler som er av langvarig karakter, i dette tilfellet en franchiseavtale og leieavtaler, sammen med andre typer aktiva vil kunne føre til en varig endring av de involverte foretakenes struktur.
- (75) I sak M.5721 *Otto/Primondo* ble Otto sitt oppkjøp av diverse aktiva fra Primondo ansett for å utgjøre en foretakssammenslutning. Otto overtok varemerker, varemerkeapplikasjoner, ett patent, domenenavn, opphavsrettigheter og kundedata. Kommisjonen fant at overtakelsen utgjorde en foretakssammenslutning. Kommisjonen viste blant annet til at oppkjøp av visse aktiva kan representere en foretakssammenslutning etter fusjonsforordningen artikkel 3 (1) bokstav b. Videre ble det vist til at aktiva etter jurisdiksjonsmeddelelsen premiss 24 må utgjøre en virksomhet med tilstedeværelse i et marked som det kan knyttes en omsetning til. Kommisjonen viste til at det dreide seg om postordrevirksomhet hvor de oppkjøpte aktiva utgjorde en viktig støttefunksjon for salgsvirksomheten. I premiss 10 heter det:
- "The assets at issue in the present case primarily concern the home-shopping business, and constituted an important supporting basis for the business of the respective Primondo subsidiaries. Indeed, home-shopping companies do by their very nature not have their own production facilities or shops at their disposal. Therefore, assets like trademarks, domain names, and client data constitute a main basis for such home-shopping business and the turnover generated by trading with consumer goods; the same conclusion applies to those Member States where customer data are very unlikely to be transferred, as already the trademarks and domain names at issue constitute significant assets in the home-shopping business which are vital for the acquisition of customers and turnover. Accordingly, these assets constitute a business to which a market turnover can be attributed, and their transfer amounts to an acquisition of control within the meaning of Article 3(1) (b) of the Merger Regulation."* (våre understrekninger)
- (76) Dette vedtaket fra Kommisjonen illustrerer at utgangspunktet for vurderingen vil være hvilket marked transaksjonen skjer i, og hva som kjennetegner den type virksomhet som berøres. På bakgrunn av hvilke kjennetegn den aktuelle virksomheten har, vil man dernest kunne si noe om hvilke typer aktiva som er de sentrale for den omsetningsskapende virksomheten ("*main basis for business*") i dette markedet.
- (77) Konkurransetilsynet avga i 2005 en veiledningsuttalelse om begrepet "*foretakssammenslutning*" i relasjon til overføring av næringseiendom og overføring av aktiva mer generelt.²⁴ I veiledningen fremgår det blant annet at det særlig vil være når kun deler av et foretaks aktiva overtas at det vil kunne være tvilsomt om det foreligger en foretakssammenslutning. Konkurransetilsynet viser til at overføring av aktiva er behandlet i Kommisjonens

²⁴ Sak 2005/458, 7. september 2005.

retningslinjer punkt 11 (nå jurisdiksjonsmeddelelsen premiss 24) og i Konkurransetilsynets retningslinjer for alminnelig melding av foretakssammenslutning²⁵ del 2 punkt 1 annet avsnitt, og at det vil være naturlig å bygge på den veiledningen som fremgår her. Både i veiledningsuttalelsen og i retningslinjene til alminnelig melding legger Konkurransetilsynet derfor på tilsvarende måte som Kommisjonen til grunn at det sentrale vurderingstemaet vil være om de aktuelle aktiva utgjør grunnlaget for virksomhet i et marked, og om det er mulig å knytte omsetning til denne virksomheten.

- (78) I Konkurransetilsynets veiledningsuttalelse punkt 2 utdypes dette vurderingstemaet nærmere. Der fremkommer blant annet at aktiva som i en viss tid ikke har vært i bruk i forbindelse med virksomhet i et marked, som regel ikke vil være en foretakssammenslutning.²⁶ Dette viser at det har betydning hvorvidt de aktuelle aktiva er trukket ut av markedet, til forskjell fra situasjonen der den aktuelle virksomheten er opprettholdt.
- (79) Formålet med reglene om kontroll med foretakssammenslutninger er at konkurransemyndighetene skal kunne gripe inn mot transaksjoner som leder til varige strukturendringer i markedet. Uttrykket foretakssammenslutning må derfor tolkes på bakgrunn av at foretakssammenslutninger tar sikte på endringer i markedsstrukturen.²⁷ Økte markedsandeler som følge av en transaksjon kan indikere en strukturendring og således at transaksjonen innebærer en foretakssammenslutning. I Konkurransetilsynets veiledningsuttalelse fremkommer det at automatisk økt markedsandel som følge av transaksjonen kan være en nyttig rettesnor for at det er tale om en foretakssammenslutning.²⁸
- (80) At et foretaks sentrale aktiva kan utgjøre grunnlaget for en virksomhet i et marked fremgår også i Norsk lovkommentar note 163 av Olav Kolstad:
- "Kontroll kan følge ikke bare av eierrettigheter i selskapets kapital, men kan også følge gjennom eiendomsrett til et foretaks sentrale aktiva, for eksempel et varemerke eller en lisens. Også bruksrett over et foretaks sentrale aktiva vil kunne gi en reell kontroll over foretakets virksomhet."*
- (81) Tilsvarende synspunkter fremkommer også i Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer" (2009). Forfatterne legger til grunn at overdragelse av materielt utstyr i seg selv trolig ikke vil utgjøre en foretakssammenslutning, men at dette vil måtte bedømmes annerledes om ansatte også følger med. Synspunktet synes å være at dersom personale overføres sammen med det materielle utstyret vil det være med på å ivareta kontinuiteten i den virksomheten som berøres. Om dette uttales det på side 619:
- "Overdragelse som kun omfatter materielt utstyr, for eksempel maskinutrustning eller produksjonsutstyr, vil neppe utgjøre en foretakssammenslutning dersom for eksempel goodwill, lager, knowhow eller personale ikke også er omfattet. Dette må imidlertid vurderes konkret. Dersom ansatte følger med, vil det formodentlig foreligge en presumpsjon for at det foreligger en foretakssammenslutning."*
- Det er et åpent spørsmål om overdragelse av immaterielle rettigheter i seg selv kan utgjøre en foretakssammenslutning. Det kan ikke utelukkes, men vil i så fall måtte følge av en konkret vurdering av de mulige strukturelle implikasjonene."* (vår understrekning)
- (82) Konkurransetilsynet avga 11. februar 2009 en høringsuttalelse vedrørende forslag til endringer i industrikonsesjonsloven, vassdragsreguleringsloven og vannressursloven. I denne uttalte tilsynet at en avtale om utleie av vannkraftproduksjon kan utgjøre en foretakssammenslutning. I høringsuttalelsen fremkommer det at den aktuelle leieperiode var på inntil 15 år. Det siteres fra høringsuttalelsen side 3:

²⁵ Etter lovendringene som trådte i kraft er det utarbeidet ny retningslinje ved navn "Retningslinje for melding av foretakssammenslutninger".

²⁶ Denne uttalelsen siteres det fra i Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer", 2009, side 619.

²⁷ Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer", 2009, side 612.

²⁸ Konkurransetilsynets veiledningsuttalelse om begrepet foretakssammenslutning punkt 2.

"Konkurransetilsynet vil videre gjøre oppmerksom på at en leieavtale for vannkraftproduksjon vil kunne omfattes av meldeplikt og eventuelt inngrep fra konkurransemyndighetene. [...]. En avtale om utleie av vannkraftproduksjon vil kunne anses som en varig kontrolløvertakelse som innebærer en foretakssammenslutning etter konkurranseloven § 17."

- (83) Som det fremkommer av ovennevnte vil det foreligge en foretakssammenslutning dersom de delene av et foretaks aktiva som overdras kan sies å utgjøre en virksomhet med en markedstilstedeværelse og dersom det til denne virksomheten kan knyttes en klart påviselig markedsomsetning. Utgangspunktet for vurderingen vil være markedet transaksjonen skjer i, og hva som kjennetegner den type virksomhet som berøres. Dersom den aktuelle overdragelsen innebærer at det skal være kontinuitet i bruken av de aktuelle aktiva før og etter transaksjonen, vil det underbygge at det skjer en overdragelse av en virksomhet med markedstilstedeværelse. Ved overføring av dagligvarebutikk i drift vil det klart foreligge en foretakssammenslutning.

5.2 Konkret vurdering

5.2.1 Innledning

- (84) Som det redegjøres nærmere for under punkt 5.2.3 mener Konkurransetilsynet at i denne konkrete konteksten må overdragelsen av leiekontraktene til Ica Maxi-butikkene til Norgesgruppen betraktes som en overdragelse av en virksomhet med markedstilstedeværelse, som det kan knyttes en påviselig markedsomsetning til. Som tidligere nevnt er det klart at overdragelse av dagligvarebutikk i drift vil være en foretakssammenslutning, ettersom det da er tale om en virksomhet med markedstilstedeværelse. Konkurransetilsynet mener transaksjonen i realiteten innebærer overdragelse av dagligvarebutikker i drift, og således at transaksjonen utgjør en foretakssammenslutning.
- (85) I dagligvaremarkedet er overdragelse av butikklokaler der det drives dagligvarehandel, i kombinasjon med selgers uttrede fra markedet og kjøpers videreføring av drift, tilstrekkelig for å få til en strukturendring. I foreliggende sak har Ica Norge trukket seg ut av dagligvaremarkedet på de aktuelle lokasjonene, overført dagligvarelokalene til Norgesgruppen, og Norgesgruppen har kort tid etter gjenopptatt dagligvaresalget fra deler av disse lokalene. De aktuelle lokalene har ikke blitt trukket ut av markedet, og for kunder og konkurrenter skiller ikke transaksjonen seg fra en ordinær overdragelse av dagligvarebutikk i drift. Ved ordinære overdragelser av dagligvarebutikker i drift vil butikkene normalt stenges for en periode i forbindelse med tømning og omprofilering. Kundemasse og omsetning vil like fullt følge med. I foreliggende sak har lokalene også kun blitt holdt stengt i forbindelse med tømning og omprofilering, og tilsynet legger følgelig til grunn at kundemasse og omsetning følger med. Også det forhold at Norgesgruppen som følge av transaksjonen i realiteten overtok ansatte er med på å ivareta kontinuiteten i dagligvaredriften ved de aktuelle lokasjonene. Som tidligere nevnt i punkt 2.2 var Norgesgruppen av den oppfatning at deres markedsandel ville øke som følge av oppkjøpet, noe som også har skjedd. Behovet for fusjonskontroll gjør seg derfor like sterkt gjeldende i denne saken som ved annen overdragelse av dagligvarebutikk i drift.
- (86) Med dette som utgangspunkt vil Konkurransetilsynet først vurdere om det er grunnlag for å betrakte de ulike transaksjonene som i realiteten én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge.

5.2.2 Vurdering av om det er grunnlag for å betrakte de ulike transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge

- (87) Problemstillingen er om de faktiske og juridiske omstendighetene rundt det aktuelle sakskomplekset samlet gir grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge. Det sentrale utgangspunktet er om transaksjonen reelt sett fører til en varig strukturendring, og i vurderingen skal det ses hen til hele settet av avtaler som er inngått. Det vises til gjennomgangen av de rettslige utgangspunktene foran i punkt 5.1.2.

legger Konkurransetilsynet til grunn at Norgesgruppens mål med og forutsetning for transaksjonen, gjennom det midlertidige selskapet Lagopus, har vært å overta leiekontrakter til ønskete lokasjoner som Norgesgruppen på forhånd mente kunne endre strukturen i markedet og øke Norgesgruppens markedsandeler i dagligvaremarkedet. Dette taler for at det er grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge.

- (91) Også avtaleverket viser etter Konkurransetilsynets oppfatning at det i saken er tale om én transaksjon. Det vises til aksjonæravtalen for Lagopus, som ble inngått samme dag som LTA/ [REDACTED] (vedlegg 18, vedlegg 14 og vedlegg 15). Som det fremgår av redegjørelsen foran under punkt 2.3 gir aksjonæravtalen Norgesgruppen, [REDACTED]

- (92) [REDACTED] til Norgesgruppen sett i sammenheng med [REDACTED] til Norgesgruppen, samt Norgesgruppens formål med deltakelsen i Lagopus, innebærer at det fremstår som lite sannsynlig at Norgesgruppen ville velge å avstå fra å overta et stort antall leiekontrakter fra Lagopus dersom gårdeierne samtykket. Det vises også til at Norgesgruppen er den eneste dagligvareaktøren i Lagopus, og at både Norgesgruppen og de øvrige aksjonærene i Lagopus presumptivt hadde interesse av at det var funnet en ny dagligvareaktør til en stor andel av lokasjonene der utleier ønsket fortsatt dagligvaredrift, slik at transaksjonen ville bli gjennomført. I tillegg var Norgesgruppens rolle i Lagopus nettopp å overta en stor del av arealene i leieavtalene, [REDACTED]. Det vises til den tidligere nevnte styresak 03/12 (vedlegg 10) hvor det fremgår at [REDACTED], og presentasjon fra styremøte i Norgesgruppen 29. mars 2013 (vedlegg 13) hvor det blant annet fremkommer at "*De ulike aksjonærene har ulike roller.*" [REDACTED] " og at "[REDACTED]". At Norgesgruppen skulle overta lokaler ville minske den økonomiske risikoen knyttet til transaksjonen for Lagopus, og samtidig øke muligheten for å komme i mål med et tilstrekkelig antall lokasjoner innen Long Stop Date og senere innen det fastsatte tidspunktet for likvideringen av Lagopus. Sett i lys av Norgesgruppens mål og forutsetning for deltakelsen i Lagopus, og det underliggende økonomiske rasjonale, fremstår det som lite sannsynlig at Norgesgruppen ville velge å avstå fra å overta leiekontrakter fra Lagopus. Konkurransetilsynet mener at disse momentene samlet sett taler for at transaksjonen i trinn I må betraktes som det første skrittet i én samlet transaksjon som ledet til Norgesgruppens erverv av kontroll på varig grunnlag i trinn II. Det vises til at lignende synspunkter fremkommer av jurisdiksjonsmeddelelsen premiss 35.

- (93) Konkurransetilsynet viser videre til at Norgesgruppen, som den eneste av aksjonærene i Lagopus, i tillegg påtok seg en særlig forpliktelse overfor Ica Norge til å ansette minimum [REDACTED] av de ansatte i Ica Maxi som ble rammet av nedleggingen av Ica Maxi-butikkene. Det fremgår som nevnt av sak 26/12, som var til behandling i styremøte i Norgesgruppen i begynnelsen av april 2012 (vedlegg 7) at Norgesgruppen [REDACTED]

[REDACTED]. Avtalen om de ansatte etablerer en forbindelse direkte mellom Ica Norge og Norgesgruppen, og underbygger at det er grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge.

- (94) Størrelsen på [REDACTED]

Koblingen mellom vederlaget for leiekontraktene og nedbemanningskostnadene viser at Norgesgruppen direkte kunne påvirke prisen Lagopus skulle betale til Ica Norge. Det at Norgesgruppen, som endelig leietaker av leiekontrakter i trinn II, kunne påvirke transaksjonsprisen i trinn I av transaksjonen, underbygger at de aktuelle transaksjonene må anses som én samlet transaksjon. Konkurransetilsynet mener dette viser at det er Norgesgruppens erverv i trinn II som i realiteten utgjør kjernen i den aktuelle transaksjonen, og at transaksjonen som skjer i trinn I må betraktes som det første trinnet i dette kontrollervervet.

- (95) Videre finner Konkurransetilsynet grunn til å peke på at utformingen av LTA i trinn I gjør det mulig for Norgesgruppen i trinn II å overta leiekontraktene og deretter åpne nye butikker i de samme lokalene innenfor en relativ kort tidsperiode etter overtakelsen. Av LTA punkt fremkommer det også, som tidligere nevnt, at overføring av leiekontraktene fra Ica Norge til Lagopus er betinget av at gårdeierne på de ulike lokasjonene har godtatt overføring av leiekontraktene til Lagopus og at

Etter Konkurransetilsynets oppfatning innebærer dette at Lagopus kunne trekke seg fra avtalen dersom gårdeierne ikke hadde samtykket til at Norgesgruppen kunne overta leiekontraktene til de aktuelle lokaler. Også disse forhold tilsier at det er grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge.

- (96) Konkurransetilsynet er av den oppfatning at det ikke er til hinder for å betrakte transaksjonene i trinn I og II som én samlet transaksjon at Lagopus også har inngått avtaler om videretransport av leiekontrakter og videresalg av fast eiendom med andre enn Norgesgruppen. Videre legger Konkurransetilsynet til grunn at heller ikke det faktum at Lagopus representerer et stort restruktureringscase er til hinder for å betrakte de ulike aktuelle transaksjonene som i realiteten én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge. Det vises til at selv om leiekontraktene som Lagopus overtar splittes opp i mindre deler før videretransport til nye leietakere, medfører ikke dette at overføringen av leiekontraktene til nye leietakere endrer karakter eller identitet.³⁰ At en transaksjon også innebærer andre elementer påvirker ikke karakteren av de delene som faktisk representerer en overdragelse av dagligvarevirksomhet. De ulike elementene i transaksjonen lar seg skille ut gjennom hele prosessen, og restruktureringen får dermed ikke betydning for om de ulike transaksjonene i trinn I og trinn II kan betraktes som én samlet transaksjon.
- (97) Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 5.1 at det er sikker rett at et midlertidig foretak kan restrukturere og videreselge uten at dette utgjør varig overgang av kontroll, og at meldeplikt kun oppstår dersom videresalget er en foretakssammenslutning. Dersom man skulle legge et slikt synspunkt til grunn ville konsekvensen bli at man ved bruk av midlertidige selskaper kan organisere seg bort fra strukturkontrollen ved å strippe ned en virksomhet og selge de gjenværende sentrale aktiva. Jurisdiksjonsmeddelelsen åpner ikke for dette, men viser tvert imot at midlertidige kjøp kan bli ansett som et første skritt i én samlet transaksjon.³¹
- (98) Konkurransetilsynet konkluderer etter dette med at transaksjonen reelt sett fører til en varig strukturendring. De faktiske og juridiske omstendighetene rundt det aktuelle sakskompleks gir grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge.

³⁰ IV/M.890 *Blokker/Toys 'R' Us*.

³¹ Jurisdiksjonsmeddelelsen punkt 1.4.

5.2.3 Vurdering av om transaksjonen innebærer erverv av kontroll over deler av Ica Norges virksomhet

- (99) Det foreligger en foretakssammenslutning dersom Norgesgruppen på varig grunnlag har ervervet kontroll over deler av Ica Norges virksomhet. Norgesgruppen har ervervet kontroll over deler av Ica Norges virksomhet dersom de aktiva som Norgesgruppen har overtatt utgjør en virksomhet med en markedstilstedeværelse som det kan knyttes en klart påviselig markedsomsetning til.
- (100) Som nevnt i punkt 5.1.4 er det klart at overdragelse av en dagligvarebutikk i drift vil være en overdragelse av virksomhet med markedstilstedeværelse og således en foretakssammenslutning. I denne saken har Norgesgruppen åpnet dagligvarevirksomhet i lokaler der Ica Norge kort tid tidligere drev dagligvarevirksomhet. Verken for kunder eller konkurrenter har disse dagligvarelokalene blitt trukket ut av markedet. Måten transaksjonen er strukturert på har således bidratt til å opprettholde kontinuiteten i dagligvaredriften. I det følgende vil Konkurransetilsynet se nærmere på de forhold som etter tilsynets oppfatning medfører at transaksjonen i realiteten er en overdragelse av dagligvarebutikker i drift, hvilket innebærer at Norgesgruppen har overtatt kontrollen over deler av Ica Norges virksomhet, og dermed at det foreligger en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand. At den aktuelle transaksjon innebærer en foretakssammenslutning underbygges også av at Norgesgruppen fikk økt markedsandel som følge av transaksjonen, samt at de aktiva Norgesgruppen har kjøpt er tilstrekkelig til å få til en strukturendring.
- (101) Egnede lokaler er et sentralt aktivum ved drift av dagligvarevirksomhet. Overdragelse av butikklokaler der det drives dagligvarehandel er, i kombinasjon med selgers uttrede fra markedet og kjøpers videreføring av dagligvarevirksomhet, tilstrekkelig for å få til en strukturendring. I denne saken har Ica Norge trukket seg ut av dagligvaremarkedet på de aktuelle lokasjonene, overført dagligvarelokalene til Norgesgruppen, og Norgesgruppen har kort tid etter gjenopptatt dagligvaresalget fra disse lokalene.
- (102) De aktuelle lokalene har ikke blitt trukket ut av markedet, men har blitt videreført som dagligvarelokaler. Utformingen av LTA har gjort det mulig med en kort periode fra Ica Norge stengte hver enkelt Ica Maxi-butikk til Norgesgruppen åpnet sine butikker³² i (deler av) de samme lokalene. Måten transaksjonen som helhet er strukturert på bidrar derfor til å opprettholde kontinuiteten i dagligvaredriften ved den enkelte lokasjon, og taler for at transaksjonen i realiteten er en overdragelse av dagligvarebutikker i drift. De fleste av de 13 Ica Maxi-butikkene stengte rundt 21. juni 2012, og de fleste Norgesgruppen-butikkene ved disse lokasjonene åpnet i tidsrommet 16. august til 20. september 2012 (vedlegg 32).³³ Den gjennomsnittlige stengeperioden for de 13 lokasjonene ligger på 10,5 uker. Butikkene var videre stengt i sommerferien, hvor butikkens ordinære kundemasse gjerne er på ferie og således handler andre steder. I perioden fra Norgesgruppen overtok lokalene til det åpnet nye butikker ble det hengt opp skilt eller bannere av typen "*Her åpner Meny ny butikk 14. august*" ved den enkelte lokasjon (vedlegg 29). Dette signaliserte til kunder og konkurrenter at det fremdeles kom til å være dagligvarebutikk der. Det nevnes i denne sammenheng at den foreliggende transaksjon ytre sett – for kunder og konkurrenter – ikke skiller seg fra tilsynets sak V2008-10 *Rema 1000 AS – Lidl Norge GmbH*, hvor tilsynet grep inn mot dagligvarekjeden Rema 1000 sitt oppkjøp av dagligvarekjeden Lidl. Saken gjaldt overdragelse av dagligvarebutikker i drift, og også i denne saken var butikkene stengt i en periode mens Rema 1000 omprofilerte butikkene til sitt konsept.
- (103) Ovennevnte innebærer at alt lå til rette for å beholde kundemasse og omsetning. Som det fremgår av e-post fra [redacted] i Norgesgruppen til [redacted] i Ica Norge 19. juni 2012 (vedlegg 29) ønsket Norgesgruppen å henge opp bannere allerede dagen etter at Ica Norge

³² På ti av 13 lokasjoner har Norgesgruppen åpnet supermarked-konseptet Meny, og i tillegg åpnet man Eurospar i Molde som tilhører samme segment (Vedlegg 32). I Haugesund åpnet Norgesgruppen Spar, og på Stord valgte Norgesgruppen lavpriskonseptet Kiwi.

³³ I brev fra Selmer til Konkurransetilsynet 14. mars 2013 (Vedlegg 24) opplyses at Norgesgruppen overtok leiekontrakten for lokalet på Hamar 1. august 2012, men fremleide til Ica frem til 31. januar 2013. Ica stengte butikken 5. januar 2013 og Meny overtok lokalene fra Ica 1. februar 2013. Meny åpnet 14. mars 2013.

stengte sine butikker, for å få markedsført at det fortsatt skulle drives dagligvarehandel fra lokalene. Dette viser at det har vært viktig for Norgesgruppen å opprettholde kontinuitet i dagligvarevirksomheten ved den enkelte lokasjon.³⁴ Når det er kontinuitet i dagligvarevirksomheten endres ikke kundenes kjøpemønster i samme grad som om butikkene hadde blitt trukket ut av dagligvaremarkedet. Kontinuiteten i driften ved de aktuelle lokalene kan også ha en effekt på konkurrentenes etableringsatferd. Når det signaliseres at dagligvarevirksomheten vil bli opprettholdt reduseres konkurrentenes insentiver til å etablere seg. Som følge av at kontinuiteten i dagligvaredriften er opprettholdt gjennom transaksjonen, mener Konkurransetilsynet at det med overdragelsen av leiekontraktene til de 13 Ica Maxi-lokasjonene i realiteten også følger en opparbeidet kundemasse og omsetning. De ovennevnte forhold underbygger at transaksjonen i realiteten er en overdragelse av dagligvarebutikker i drift. Etter Konkurransetilsynets oppfatning kan det knyttes en klart påviselig markedsomsetning til dagligvarelokalene Norgesgruppen har overtatt. Dokumentasjonen fra Norgesgruppen viser at Norgesgruppen ikke har funnet det vanskelig å anslå omsetningen som kan knyttes til lokalene etter at transaksjonen er gjennomført. Dokumentasjonen viser også at Ica Maxi-omsetningen ved den enkelte lokasjon [REDACTED] de beregninger Norgesgruppen har foretatt for fremtidig omsetning (vedlegg 43, vedlegg 44 og vedlegg 45).

- (104) Videre finner Konkurransetilsynet at den underliggende realitet er at Norgesgruppen også har overtatt et betydelig antall ansatte fra Ica Norge som følge av transaksjonen. Også dette er med på å ivareta kontinuiteten i dagligvaredriften, og underbygger at transaksjonen i realiteten er en overdragelse av virksomhet i drift. Konkurransetilsynet viser til at Norgesgruppen, allerede før LTA mellom Ica Norge og Lagopus ble signert, påtok seg en forpliktelse overfor Ica Norge til å komme med et reelt jobbtillbud til [REDACTED] av ca. [REDACTED] Ica Maxi-ansatte som ble berørt av endringen (Vedlegg 13 og vedlegg 17). I Norgesgruppens presentasjon fra møtet med Konkurransetilsynet 24. august 2012 (vedlegg 41) fremgår det at Norgesgruppen gjennom prosessen endte opp med å gi tilbud til 650 tidligere Ica Maxi-ansatte, og at det ble inngått arbeidskontrakt med totalt 340 av disse.
- (105) På bakgrunn av ovennevnte er Konkurransetilsynet av den oppfatning at Norgesgruppen i realiteten har overtatt en dagligvarebutikk i drift slik at kravet til at overdragelsen må gjelde en virksomhet med en markedstilstedeværelse klart er oppfylt. Det foreligger således en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand.
- (106) Det er også øvrige forhold som underbygger at den aktuelle transaksjonen innebærer en foretakssammenslutning. Økt markedsandel som følge av transaksjonen vil, som det fremkommer av punkt 5.1.4 over, være et argument for at det er tale om overdragelse av virksomhet med markedstilstedeværelse. Norgesgruppen vurderte i april 2012 at overtakelse av 13 leieforhold ville føre til en økning i Norgesgruppens markedsandel, jf. redegjørelsen foran under avsnitt (85).
- (107) I tillegg, som tidligere nevnt, er de aktiva Norgesgruppen har kjøpt tilstrekkelig til å få til en strukturendring. Norgesgruppen har kjøpt egnede butikklokaler og fått tilgang til den tilhørende kundemasse. Konkurransetilsynet viser til at egnede lokaler er avgjørende for lønnsom detaljhandel med dagligvarer. Flere faktorer påvirker hvor egnet et lokale er for dagligvarehandel, de fleste av disse er knyttet til beliggenhet.³⁵ Faktorer som synlighet, nærhet til boligområder eller arbeidsplasser, tilgjengelighet med bil, parkeringsmuligheter, tilgjengelighet med offentlige kommunikasjonsmidler, plassering i gateplan og utnyttelse av synergier fra andre handels- og tjenestetilbud vil være vesentlige i vurderingen av om et lokale er egnet for dagligvarehandel. De beste lokasjonene oppnår høyere omsetning per areal enn

³⁴ At det har vært viktig for Norgesgruppen å dra nytte av denne "synergien" fremgår blant annet av følgende presseklipp i Trønder-Avisa 14. september 2012 om lokalene i Levanger: "Ica hadde vel 90 millioner det siste året. Dette er en god plassering, sier driftssjef for Meny-butikkene i regionen, Tore Engen. Han håper at kundene ikke har funnet andre vaner i de tre månedene dagligvarebutikken på Magneten har vært stengt. Ica Maxi la ned sin gigantbutikk på over 4.000 kvadratmeter i sommer. Nå har Meny bygd om lokalene og halvert grunnflata."

³⁵ Betydningen av beliggenhet innenfor dagligvaremarkedet behandles inngående i SIFO-rapport nr. 10-1998 "Kampen om lokalene – eiendom som konkurransefaktor i norsk dagligvarehandel" (Jacobsen, Dulsrud og Beckstrøm).

dårligere lokasjoner, og i konkurransen om økte markedsandeler innen dagligvarehandel er tilgang til de best egnede lokalene en avgjørende faktor.

- (108) Det vises videre til at den enkelte dagligvarekjede blant annet besitter egen knowhow og immaterielle rettigheter, samt innkjøps- og distribusjonsavtaler. Innarbeidede butikklokaler er således det sentrale for de eksisterende dagligvarekjedenes markedstilgang ved oppkjøp av dagligvarevirksomhet. Det å skaffe seg kontroll over denne innsatsfaktoren vil ofte være det eneste som er nødvendig for å kunne overta en dagligvarevirksomhet. De interne dokumentene fra Norgesgruppen i forbindelse med kjøpet av Ica Maxi-lokalene underbygger dette ved at [REDACTED]
- 36
- (109) På bakgrunn av ovennevnte mener Konkurransetilsynet at Norgesgruppen har overtatt en virksomhet med markedstilstedeværelse, og at det således foreligger en foretakssammenslutning i konkurranselovens forstand.
- (110) Norgesgruppen fremsetter i tilsvaret en rekke anførsler knyttet til spørsmålet om den aktuelle transaksjon innebærer en foretakssammenslutning. Hovedanførselene vil bli behandlet under.
- (111) Norgesgruppen gjør rede for sin lovtolkning i tilsvarets punkt 4.1 til 4.3. Norgesgruppen viser til en rekke saker fra Kommisjonen som omhandler overdragelse av ulike typer aktiva. Norgesgruppen oppsummerer gjennomgangen med at det ikke finnes presedens fra Kommisjonen på at leiekontrakter til tomme lokaler alene utgjør en virksomhet med markedstilstedeværelse. Norgesgruppen viser til at Kommisjonen i hver enkelt sak foretar en vurdering av hvilke aktiva som utgjør hovedgrunnlaget for virksomheten og markedsposisjonen. Norgesgruppen anfører at man ved vurderingen av hvorvidt det overføres virksomhet med markedstilstedeværelse skal ta utgangspunkt i butikkhandel generelt, og ikke dagligvarevirksomhet spesielt, og at kjøpers stilling ikke har betydning.
- (112) Etter tilsynets oppfatning har Norgesgruppen overtatt mer enn leierett til tomme lokaler. I foreliggende sak går detaljistsalget av dagligvarer fra innarbeidede butikklokaler over fra en konkurrent til en annen, og transaksjonen er i realiteten en overdragelse av dagligvarebutikker i drift, slik at kravet om at overdragelsen må gjelde en virksomhet med en markedstilstedeværelse utvilsomt er oppfylt.
- (113) Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 5.3 at et lokale ikke har en særstilling i forhold til de andre nødvendige elementene som gjør at det kan defineres som hovedbasis for virksomheten. Til støtte for dette vises det til en forbrukerundersøkelse fra Ipsos MMI. Det anføres videre i tilsvarets punkt 5.4 at tilsynets anførsel i varselet om at egnede lokaler er et knapphetsgode foregriper konkurransevurderingen som skal foretas dersom det foreligger en foretakssammenslutning, og at tilsynet ikke uten nærmere undersøkelser har grunnlag for å hevde at egnede lokaler er en knapphetsressurs.
- (114) Tilsynet fastholder, som det fremkommer av vurderingen i punkt 5.2.3 over, at egnede lokaler er et sentralt aktivum ved drift av dagligvarevirksomhet.
- (115) Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 5.6 at det ikke skjedde noen transport av ansettelsesavtaler og at Norgesgruppen ikke hadde noen rett til å kreve at tidligere Ica Maxi-ansatte tok ansettelse hos Norgesgruppen. Dette er ikke bestridt fra tilsynets side, men tilsynet er av den oppfatning at man ikke kan legge en formell tilnærming til grunn. Den underliggende realitet er at Norgesgruppen som en direkte følge av transaksjonen har overtatt et betydelig antall ansatte fra de tidligere Ica Maxi-butikkene, og de reelle forhold må også her være avgjørende. At dette rent teknisk er blitt gjennomført slik at de ansatte ble oppsagt av Ica Norge, og da etter at de hadde fått arbeidstilbud fra Norgesgruppen, kan ikke være avgjørende. Det kan heller ikke ha betydning at Norgesgruppen ikke hadde noen rett til å kreve at tidligere

³⁶ Det vises i denne sammenheng blant annet til den tidligere refererte sak 03/12 (Vedlegg 10) der det i orienteringen til styret i Norgesgruppen redegjøres for at man er i en prosess med mulig kjøp av hele eller deler av Ica Maxi-porteføljen bestående av 23 butikker og åtte eiendommer. Det vises også til sak 26/12 til behandling i styret i Norgesgruppen (Vedlegg 7), der det ble vurdert at overtakelse av [REDACTED] leieforhold ville føre til en økning i Norgesgruppens markedsandel på [REDACTED].

Ica Maxi-ansatte tok ansettelse hos Norgesgruppen. I enhver transaksjon vil de ansatte nødvendigvis stå fritt til å velge en annen arbeidsgiver.

- (116) I tilsvarets punkt 5.6 anfører Norgesgruppen videre at ansettelse av Ica Maxi-ansatte ikke innebar noe særlig utover den normale rekrutteringsstrøm og at Norgesgruppen kunne ha tilbudt ansettelse til Ica Maxi-ansatte omtrent på samme måte dersom Ica Maxi ble nedlagt uten avtale med Lagopus. Norgesgruppen anfører videre at tilbudet til Ica Maxi-ansatte ikke var knyttet til de lokasjonene som Norgesgruppen overtok og at det var naturlig for Norgesgruppen, sammen med de øvrige deltakerne i leietakerklubben, å bidra til at Ica Maxi-ansatte ikke sto igjen uten arbeid som følge av transaksjonen.
- (117) Konkurransetilsynet finner ikke disse forhold avgjørende. Det bemerkes at Ica Maxi-ansattes [REDACTED]. Dette er ikke vanlig ved ordinære stillingsutlysninger. Det kan heller ikke være avgjørende at Norgesgruppen ikke har ansatt tidligere Ica Maxi-ansatte i de samme lokalene som de arbeidet i tidligere, så lenge disse er blitt ansatt i butikker som kontrolleres av Norgesgruppen. Også ved overdragelse av dagligvarebutikk i drift vil ansatte ofte byttes ut med personer som er opplært i kjedens rutiner og kultur.
- (118) Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 5.6 videre at den konkurranserettslige vurderingen av om det foreligger en foretakssammenslutning har klare paralleller til den arbeidsrettslige vurderingen av om det foreligger en virksomhetsoverdragelse, og at Konkurransetilsynet i sin vurdering derfor bør legge vekt på transaksjonens arbeidsrettslige virkning. I tilsvaret siteres det fra uttalelser fra engelske konkurransemyndigheter hvor det fremkommer at de vil anse arbeidsrettslig virksomhetsoverdragelse for å være et sterkt argument for at transaksjonen også er en foretakssammenslutning. Norgesgruppen viser til at transaksjonen ikke ble ansett for å være en arbeidsrettslig virksomhetsoverdragelse, verken av Lagopus, Ica Norge, fagforeninger eller ansatte i Ica Maxi, og at dette taler for at det ikke foreligger en foretakssammenslutning.
- (119) Til dette bemerkes at Norgesgruppen foretar en antitetisk tolkning av uttalelsene fra engelske konkurransemyndigheter. Det foreligger for øvrig ikke en rettskraftig avgjørelse som finner at transaksjonen ikke var en virksomhetsoverdragelse. Konkurransetilsynet har videre ikke funnet det hensiktsmessig å ta stilling til hvorvidt det foreligger en virksomhetsoverdragelse. Det er uansett ikke identitet mellom den konkurranserettslige vurderingen av om det foreligger en foretakssammenslutning og den arbeidsrettslige vurderingen av om det foreligger en virksomhetsoverdragelse.
- (120) Vedrørende tilsynets synspunkt om at det til de 13 lokalene også reelt sett følger med kundemasse og omsetning anfører Norgesgruppen i tilsvarets punkt 5.7 blant annet at de ikke overtok markedsandeler fra Ica Norge. Det vises til at Norgesgruppens beregning av egne markedsandeler var uttrykk for forventninger om hvilken markedsposisjon Norgesgruppen kunne etablere, og at tilsynets påstand om at kundemasse og omsetning følger med står udokumentert. På møtet med tilsynet 13. september 2013 fremla Norgesgruppen undersøkelser som etter Norgesgruppens oppfatning blant annet viser at det er flere faktorer som avgjør forbrukerens valg av butikk, og at dette trekker i retning av at opparbeidelse av goodwill i mindre grad er knyttet til bestemte lokaler. Norgesgruppen mener også at deres undersøkelser viser at Ica Maxi var en konseptkjede med særlig lav kundelojalitet.
- (121) Som det fremkommer av vurderingen i punkt 5.2.3 over mener Konkurransetilsynet at kontinuiteten i dagligvaredriften er opprettholdt og at det derfor reelt også følger med kundemasse og omsetning. Når Ica Norge forlater dagligvaremarkedet på den enkelte lokasjon til fordel for Norgesgruppen, vil Norgesgruppen overta kundemasse og omsetning. Som ved normal overdragelse av dagligvarebutikk i drift vil noen kunder velge å substituere seg bort fra de aktuelle butikkene etter omprofileringen, mens andre vil komme til. Det er ikke avgjørende hvorvidt hver enkelt kunde som handlet hos Ica Maxi fortsetter å handle i den nye Norgesgruppen-butikken eller om Ica Maxi drev butikken på en måte som gjorde at kundene ikke hadde høy lojalitet til butikken.

- (122) I tilsvarets punkt 5.7 anfører Norgesgruppen videre at det ved vurderingen av om overdragelsen av tomme lokaler innebar en overdragelse av markedsposisjon er relevant å se hen til de tiltak Norgesgruppen måtte gjennomføre for å gjøre de tomme lokalene om til dagligvareforretning som generer omsetning. Det uttales at investeringene Norgesgruppen måtte gjøre i de tomme lokalene oversteg vederlaget Norgesgruppen måtte betale til Lagopus for overdragelse av leiekontraktene.
- (123) Konkurransetilsynet kan ikke se at dette er relevant for vurderingen av om kunder og omsetning fulgte med i transaksjonen. At det foreligger investeringskostnader er slik tilsynet ser det uten betydning idet det som regel er nødvendig med omprofilering ved overdragelse av dagligvarevirksomhet.
- (124) På bakgrunn av ovennevnte er Konkurransetilsynet av den oppfatning at de aktiva som Norgesgruppen har overtatt utgjør en virksomhet med en markedstilstedeværelse som det kan knyttes en klart påviselig markedsomsetning til. Norgesgruppen har således ervervet kontroll over deler av Ica Norges virksomhet, og den aktuelle transaksjon innebærer en foretakssammenslutning.

5.2.4 Vurdering av om transaksjonen innebærer varig kontrollerverv

- (125) Når det gjelder kravet til varig kontrollerverv, legger Konkurransetilsynet til grunn at leierettene som er overført til Norgesgruppen i den foreliggende saken er av en så lang varighet at det må likestilles med overføring av eiendomsrett i konkurranserettslig forstand.
- (126) En gjennomgang av leiekontraktene som Norgesgruppen har overtatt viser at de har en gjennomsnittlig opprinnelig varighet på [REDACTED]. I punkt 3.2 i den fullstendige meldingen legger Norgesgruppen også selv til grunn at kravet til varighet "*i de fleste tilfeller*" vil være oppfylt. Norgesgruppen synes heller ikke i tilsvaret å bestride varighetskravet. På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at kravet til varighet i konkurranseloven § 17 første ledd er oppfylt i den foreliggende saken.
- (127) I den fullstendige meldingen punkt 3.2 vises det til at Norgesgruppen vil ha eksklusiv bruksrett til de deler av lokalene som overtas for dagligvarevirksomhet, men at Norgesgruppen som leietaker ikke har anledning til å gjøre endringsarbeider, drive fremleie, eller benytte lokalene til annet enn dagligvarevirksomhet uten utleiers samtykke. Norgesgruppen hevder på denne bakgrunn at de ikke får avgjørende kontroll over lokalene i konkurranserettslig forstand. I tilsvaret er denne anførselen nedtonet ved at Norgesgruppen her kun anfører at det kan stilles spørsmål ved om kjøper oppnår varig kontroll over kjøpsobjektet når tillatt bruk av lokalet er begrenset. Konkurransetilsynet viser til at Norgesgruppen gjennom overtakelsen av leierettene er sikret en langvarig rett til å bruke deler av de 13 butikklokalene til detaljsalg av dagligvarer gjennom sine ulike kjedekonsepter. Sett fra Konkurransetilsynets ståsted vil ikke de nevnte skrankene i leiekontraktene hindre Norgesgruppen i å benytte lokalene til det som fremstår som aktuelt for Norgesgruppen. Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at de nevnte begrensningene ikke fratar Norgesgruppen den avgjørende kontrollen over lokalene i konkurranserettslig forstand. Konkurransetilsynet viser dessuten til at det også kan gjelde begrensninger i eiendomsrett til fast eiendom av offentligrettslig eller privatrettslig art, uten at dette er utslagsgivende for vurderingen av kriteriet avgjørende kontroll.
- (128) Det konkluderes etter dette med at Norgesgruppen gjennom transaksjonen har ervervet kontroll på varig grunnlag over deler av Ica Norges virksomhet, og at det dermed foreligger en foretakssammenslutning i henhold til konkurranseloven § 17 første ledd bokstav b.

5.2.5 Vurdering av om terskelverdiene for meldeplikt er overskredet

- (129) Konkurransetilsynet legger som nevnt til grunn at transaksjonen som ledet frem til Norgesgruppens overtakelse av leiekontrakter til 13 tidligere Ica Maxi-butikker må betraktes som en foretakssammenslutning, jf. konkurranseloven § 17 første ledd bokstav b. For at det skal foreligge et brudd på gjennomføringsforbudet fra Norgesgruppens side må imidlertid denne foretakssammenslutningen være omfattet av den alminnelige meldeplikten, jf. henvisningen i konkurranseloven § 19 første ledd til § 18 første ledd, slik bestemmelsene lød

før lovendringene med virkning fra 1. januar 2014. Det følger av forskrift 28. april 2004 nr. 673 om melding av foretakssammenslutninger mv. § 2 første ledd at den alminnelige meldeplikten ikke gjelder dersom "*de involverte foretakene har en samlet årlig omsetning i Norge under 50 millioner kroner, eller dersom bare ett av de involverte foretakene har en årlig omsetning i Norge over 20 millioner kroner*".^{37,38} Det følger videre av forskriften § 3³⁹ at ved erverv av kontroll er "*de involverte foretak*" det eller de foretak som erverver kontroll, samt det ervervede foretaket. Dersom det bare erverves kontroll over en del av et foretak, er det bare den ervervede delen som skal regnes med blant de involverte foretak. Forskriften § 2 tredje ledd⁴⁰ fastsetter dessuten at ved erverv av kontroll etter konkurranseloven § 17 første ledd bokstav b annet strekpunkt skal omsetningen til alle foretak i samme konsern som det eller de ervervende foretak tas med ved beregningen av årlig omsetning.

- (130) I den foreliggende saken legger Konkurransetilsynet til grunn at det er Norgesgruppen ASA som er det ervervende foretaket, og at den delen av Ica Norge AS som det erverves kontroll over er de 13 berørte Ica Maxi-butikkene. Dette betyr at ved beregningen av den årlige omsetningen etter forskriften § 2 første ledd⁴¹ er det den samlede omsetningen til Norgesgruppen ASA for regnskapsåret 2011 som skal legges til grunn, i tillegg til den samlede omsetningen ved de 13 berørte Ica Maxi-butikkene for regnskapsåret 2011.
- (131) Konkurransetilsynet viser til at Norgesgruppen ASA ifølge den fullstendige meldingen punkt 4.3 hadde en omsetning i Norge i 2011 på i overkant av 58,6 milliarder kroner. Når det gjelder den samlede omsetningen ved de 13 Ica Maxi-lokasjonene som omfattes av transaksjonen, viser Konkurransetilsynet til at denne i henhold til tall innhentet fra Ica Norge var på i overkant av 1,5 milliarder kroner i 2011. Ingen av de 13 Ica Maxi-butikkene hadde for øvrig en individuell omsetning under 20 millioner kroner i 2011, og laveste individuelle omsetning var på ■■■ millioner kroner. De ovennevnte omsetningstall er ikke bestridt av Norgesgruppen.
- (132) Det konkluderes etter dette med at terskelverdiene for alminnelig meldeplikt er oppfylt.

6 Overtredelse av konkurranseloven § 19 første ledd

6.1 Innledning

- (133) Konkurranseloven § 29 første ledd bokstav a oppstiller både objektive og subjektive vilkår for ileggelse av overtredelsesgebyr. Konkurransetilsynet vil nedenfor i punkt 6.2 og 6.3 vurdere hvorvidt det objektivt sett etter Konkurransetilsynets vurdering foreligger en overtredelse av konkurranseloven § 19 første ledd. Dernest vil tilsynet behandle skyldkravet i punkt 7 og beviskravet i punkt 8, og avslutningsvis i punkt 9 ta stilling til utmålingen av overtredelsesgebyret.

6.2 Utgangspunkt

- (134) Konkurranseloven § 19 første ledd fastsetter at foretakssammenslutninger som omfattes av reglene i konkurranseloven § 18 første ledd,⁴² det vil si foretakssammenslutninger som skal

³⁷ Terskelverdiene ble hevet med virkning fra og med 1. januar 2014 til 1 milliard kroner og 100 millioner kroner. Terskelverdiene fremkommer nå av konkurranseloven § 18 annet ledd.

³⁸ Forskrift 28. april 2004 nr. 673 ble med virkning fra 1. januar opphevet og erstattet med forskrift 11. desember 2013 nr. 1466 om melding av foretakssammenslutning mv. Ettersom meldeplikten i foreliggende sak ble utløst før ny forskrift trådte i kraft, er det forskrift 28. april 2004 nr. 673 som får anvendelse ved vurderingen av om terskelverdiene for meldeplikt er overskredet.

³⁹ Tilsvarende bestemmelse i gjeldende forskrift, forskrift av 11. desember 2013 nr. 1466 om melding av foretakssammenslutning mv., er § 4.

⁴⁰ Tilsvarende bestemmelse i gjeldende forskrift, forskrift av 11. desember 2013 nr. 1466 om melding av foretakssammenslutning mv., er § 5 annet ledd.

⁴¹ Tilsvarende bestemmelse er nå inntatt i konkurranseloven § 18 annet ledd.

⁴² Lov 5. mars 2004 nr. 12, Lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger, ble endret med virkning fra 1. januar 2014.

meldes til Konkurransetilsynet ved en alminnelig melding,⁴³ ikke må gjennomføres før fristen for pålegg om fullstendig melding er utløpt.⁴⁴ Fristen for å pålegge fullstendig melding er 15 virkedager etter at alminnelig melding er mottatt, jf. konkurranseloven § 18 tredje ledd.

- (135) Bakgrunnen for gjennomføringsforbudet er å sikre at Konkurransetilsynet skal kunne utføre kontroll med foretakssammenslutninger på en effektiv måte. Dersom partene helt eller delvis gjennomfører foretakssammenslutningen før Konkurransetilsynet har vurdert hvorvidt det er grunnlag for inngrep etter konkurranseloven § 16, vil dette kunne gjøre tilsynets kontroll illusorisk. Partene må derfor avstå fra ethvert tiltak som kan forhindre en effektiv gjennomføring av et eventuelt inngrep, herunder tiltak som kan forringe foretakenes markedsposisjon eller markedsverdi.⁴⁵
- (136) Ordlyden i konkurranseloven § 19 "*må ikke gjennomføres*" tilsier at ethvert gjennomføringstiltak er omfattet.
- (137) Det fremgår videre av konkurranselovens forarbeider at forbudet gjelder generelt og at det ikke er begrenset til enkelte eierbeføyelser. Etter forarbeidene vil enhver overføring av aktiva, immaterialrettigheter og knowhow normalt rammes av gjennomføringsforbudet. I hvilken grad erverver kan utøve sine eierbeføyelser for øvrig, må etter forarbeidene vurderes konkret. Et viktig moment i vurderingen vil være at bedriftene skal kunne opptre som selvstendige enheter under saksbehandlingen og etter et eventuelt inngrep.⁴⁶
- (138) Typiske gjennomføringstiltak som rammes av gjennomføringsforbudet er utveksling av ytelser, fysisk integrasjon, informasjonsutveksling utover det som er legitimt og påkrevd som ledd i transaksjonen, overføring av driftsmessig kontroll og drifts- eller markedsmessig samordning.⁴⁷
- (139) Ved aksjeerverv vil overtakelse av og oppgjør for aksjene innebære utveksling av ytelser som vil være i strid med gjennomføringsforbudet. Gjennomføringsforbudet er dermed til hinder for at partene foretar slikt oppgjør. Det samme gjelder utøvelse av de aksjonærrettigheter som følger aksjeinnehavet.

6.3 Nærmere om gjennomføringstiltakene

- (140) I det følgende vil Konkurransetilsynet først redegjøre for hvilke handlinger som anses for relevante gjennomføringstiltak.
- (141) Som redegjort for i punkt 2.4 var det 7. juni 2012, [REDAKERT], klart at Lagopus hadde fått godkjent overdragelse av leiekontraktene fra tilstrekkelig mange gårdeiere til at Ica Norges prosess med å overføre leiekontraktene kunne påbegynnes. [REDAKERT] gjennomførte Ica Norge opphørssalg ved de aktuelle butikkene, og tømte og stengte disse butikkene fortløpende i perioden 20. juni til 24. juli 2012.
- (142) Som det fremgår av redegjørelsen foran i punkt 2.3 kunne også [REDAKERT] av de ansatte som hadde takket ja til et betinget tilbud om ansettelse hos Norgesgruppen tiltre fra det tidspunktet opphørssalget startet, [REDAKERT]. De øvrige [REDAKERT] som skulle tiltre hos Norgesgruppen, eller hos øvrige aksjonærer, ble overført [REDAKERT] datoen Ica Maxi-butikkene ble stengt for kunder. De resterende av de ansatte i Ica Maxi ble sagt opp, gikk frivillig eller ble overført til øvrige Ica Norge-butikker. Som det fremgår i punkt 2.4 lyste Norgesgruppen umiddelbart ut stillinger for de nye butikkene, 11. og 12. juni 2012, med søknadsfrist 22. og 26. juni 2012 (vedlegg 25 og vedlegg 26).

⁴³ Etter lovendringene som trådte i kraft fra og med 1. januar 2014 vil foretakssammenslutninger som omfattes av reglene i konkurranseloven § 18 første ledd være foretakssammenslutninger som skal meldes til Konkurransetilsynet ved melding.

⁴⁴ Etter lovendringen som trådte i kraft fra og med 1. januar 2014 fremkommer det nå av konkurranseloven § 19 første ledd at foretakssammenslutninger som omfattes av reglene i § 18 første ledd ikke må gjennomføres før Konkurransetilsynet har avsluttet behandlingen av saken.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 35 (2007-2008) side 9 flg. jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 97.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 97.

⁴⁷ Høringsnotat til forslag til forskrift om unntak fra gjennomføringsforbudet i konkurranseloven § 19 av 5. desember 2008 side 2.

- (143) Norgesgruppen overtok som nevnt over i punkt 2.4 i perioden 16. juli til 13. august 2012 leiekontrakter til 13 tidligere Ica Maxi-lokaler (vedlegg 32), og etter en ombyggings- og innflyttingsfase åpnet Norgesgruppen nye butikker i 11 av disse lokalene i perioden 16. august til 20. september 2012. 1. august 2012 ble det [REDACTED]. Dette gikk til dekning av kjøpesummen som Lagopus skulle betale til Ica Norge etter LTA (vedlegg 35).
- (144) Det kan i den foreliggende transaksjonen reises spørsmål om når handlingene som utgjør gjennomføringstiltak som rammes av forbudet i konkurranseloven § 19 første ledd startet. Gjennomgangen i punkt 5.2.2 har vist at det er grunnlag for å betrakte de aktuelle transaksjonene i saken som én samlet transaksjon mellom Norgesgruppen og Ica Norge. Etter Konkurransetilsynets oppfatning er derfor handlingene som ble utført av Ica Norge i forbindelse med overføringen av leiekontraktene i henhold til avtaleverket, som at Ica Norge gjennomførte opphørssalg, tømte og stengte de aktuelle butikkene og det forhold [REDACTED] de ansatte som hadde godtatt jobbtilbudet fra Norgesgruppen ble løst fra arbeidsforholdet til Ica Norge, å anse som gjennomføringstiltak. Konkurransetilsynet er ikke kjent med de eksakte datoene for når de nevnte gjennomføringstiltakene ble utført. Konkurransetilsynet legger til grunn at de første handlingene som utgjør gjennomføringstiltak som rammes av forbudet i konkurranseloven § 19 første ledd ble utført i første halvdel av juni 2012.
- (145) Under enhver omstendighet vil Norgesgruppens overtakelse av leiekontrakter [REDACTED], som ble foretatt 1. august 2012, være handlinger som rammes av forbudet i konkurranselovens § 19.
- (146) Norgesgruppen har som nevnt ikke sendt alminnelig melding om foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet påla 17. august 2012 Norgesgruppen å sende fullstendig melding om foretakssammenslutningen, og mottok 14. september 2012 opplysninger som innholdsmessig tilsvarende fullstendig melding (vedlegg 40 og vedlegg 42). Fristen for å sende ubegrunnet varsel i saken utløp 19. oktober 2012. Gjennomføringsforbudet løp i henhold til konkurranseloven § 19 første ledd frem til og med sistnevnte dato. De aktuelle gjennomføringstiltakene skjedde før dette tidspunktet.
- (147) Etter Konkurransetilsynet vurdering foreligger det med dette med klar sannsynlighetsovervekt objektivt sett en overtredelse av konkurranseloven § 19 første ledd.

7 Skyldkravet

- (148) Det fremgår av konkurranseloven § 29 at overtredelsen må ha vært forsettlig eller uaktsom for at overtredelsesgebyr skal kunne ilegges. Kravet etter konkurranseloven § 29, jf. § 19 første ledd er at foretaket, eller noen som handlet på foretakets vegne, var klar over eller i det minste holdt det som mest sannsynlig at gjennomføringshandlingene ble utført, eventuelt at de var å bebreide for overtredelsen.⁴⁸
- (149) Basert på gjennomgangen av faktum i punkt 2, legger Konkurransetilsynet det til grunn som bevist med klar sannsynlighetsovervekt at Norgesgruppen forsettlig har overtrådt konkurranseloven § 19 første ledd. Det vises i den forbindelse til at Norgesgruppen, eller noen som handlet på foretakets vegne, var klar over at Ica Norge stengte butikkene, at lokaler og ansatte ble overført til Norgesgruppen, at Norgesgruppen åpnet nye butikker i de samme lokalene og at det ble foretatt et trekk på [REDACTED], jf. redegjørelsen for de relevante gjennomføringstiltak i punkt 6.3 over. På denne bakgrunn legges det til grunn at Norgesgruppen eller noen som handlet på foretakets vegne forsettlig har overtrådt konkurranseloven § 19 første ledd.
- (150) Under enhver omstendighet må Norgesgruppen, eller noen som handlet på foretakets vegne, ha opptrådt uaktsomt. Det vises til at selskapet uansett må være å bebreide for å ha gjennomført transaksjonen før den ble meldt til Konkurransetilsynet.

⁴⁸ Rt. 2012 s. 1556, *Gran/Ekran*, premiss 66.

- (151) Det er etter dette Konkurransetilsynets vurdering at også de subjektive vilkårene for illeggelse av overtredelsesgebyr er oppfylt.

8 Overtredelsesgebyr

8.1 Rettslig grunnlag

- (152) Etter konkurranseloven § 29 kan et foretak eller en sammenslutning av foretak ilegges overtredelsesgebyr dersom foretaket eller sammenslutningen av foretak eller noen som handler på deres vegne, forsettlig eller uaktsomt overtrer gjennomføringsforbudet i konkurranseloven § 19 første ledd.

8.2 Beviskrav

- (153) Det fremgår ikke direkte av konkurranseloven hvilket beviskrav som gjelder ved illeggelse av overtredelsesgebyr etter konkurranselovens § 29. Høyesterett har imidlertid i Rt. 2012 side 1556 slått fast at det kreves klar sannsynlighetsovervekt for illeggelse av overtredelsesgebyr etter konkurranseloven.
- (154) Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at for at Norgesgruppen skal kunne ilegges overtredelsesgebyr for overtredelse av konkurranseloven § 19 første ledd må det foreligge klar sannsynlighetsovervekt for de faktiske omstendigheter som Konkurransetilsynet legger til grunn. I den foreliggende saken består uenigheten mellom Konkurransetilsynet og Norgesgruppen i hvorvidt transaksjonen utgjør en foretakssammenslutning etter konkurranseloven. I denne vurderingen stilles det ikke krav om at det må foreligge klar sannsynlighetsovervekt for det resultatet som legges til grunn.⁴⁹ Det synes ikke å være bestridt fra Norgesgruppes side at deres handlinger vil innebære en overtredelse av gjennomføringsforbudet dersom man kommer til at transaksjonen utgjør en foretakssammenslutning.
- (155) På denne bakgrunn er Konkurransetilsynets vurdering at kravet om klar sannsynlighetsovervekt er oppfylt i den foreliggende saken.

9 Utmåling av overtredelsesgebyr

9.1 Utgangspunkt

- (156) Konkurransetilsynet understreker at hensynet til gjennomføringsforbudets effektivitet tilsier at forbudet må sanksjoneres med overtredelsesgebyr, jf. konkurranseloven § 29 første ledd. Gjennomføringsforbudet inngår som en sentral del av fusjonskontrollen, og overtredelser må derfor anses som alvorlig.⁵⁰
- (157) Etter konkurranseloven § 29 tredje ledd annet punktum skal det ved fastsettelsen av overtredelsesgebyrets størrelse blant annet legges særlig vekt på foretakets omsetning og overtredelsens grovhet og varighet. Angivelsen av disse momentene er ikke uttømmende, også andre momenter kan være av betydning ved utmåling av overtredelsesgebyr.
- (158) Det fremgår av forarbeidene til konkurranseloven at utmålingen av overtredelsesgebyr så langt som mulig bør harmoniseres med prinsippene i EU/EØS.⁵¹ Etter EU-retten skjer fusjonskontrollen i medhold av fusjonsforordningen.⁵² Tilsvarende som den norske konkurranseloven har fusjonsforordningen regler om automatisk gjennomføringsforbud,⁵³ og

⁴⁹ NOU 2012: 7 Mer effektiv konkurranselov punkt 6.5.5 side 70.

⁵⁰ Kommisjonenens avgjørelse 10. juni 2009, COMP/M.4994, *Electrabel/Compagnie Nationale du Rhône*, IP/09/985, opprettholdt av førsteinstansdomstolen i dom 12. desember 2012 i sak T-332/09 *Electrabel mot Kommisjonen*. Saken er anket til EU-domstolen, under betegnelsen C-84/13 P.

⁵¹ Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 118.

⁵² Rådsforordning nr. 139/2004 om kontroll med foretakssammenslutninger.

⁵³ Rådsforordning nr. 139/2004 om kontroll med foretakssammenslutninger, OJ L 24, side 1-22, artikkel 7.

regler om illeggelse av overtredelsesgebyr ved brudd på gjennomføringsforbudet.⁵⁴ Prinsippene for utmåling av overtredelsesgebyr i konkurransesaker i EU/EØS er således relevant ved utmålingen av overtredelsesgebyr etter konkurranse-loven § 29.

- (159) Nærmere regler om utmåling av overtredelsesgebyr er gitt i forskrift 11. desember 2013 nr. 1465 om utmåling og lempning av overtredelsesgebyr (heretter ”utmålingsforskriften”).
- (160) I henhold til utmålingsforskriften § 2 annet ledd bokstav e kan overtredelsesgebyret ved overtredelse av gjennomføringsforbudet i konkurranse-loven § 19 første ledd utgjøre inntil ti prosent av foretakets omsetning. Det er omsetningen siste regnskapsår som skal legges til grunn jf. bestemmelsens tredje ledd.
- (161) Begrepet foretak i utmålingsforskriften § 2 skal i likhet med i konkurranse-loven forstås på samme måte som i EU/EØS. Det innebærer at dersom morselskapet i et konsern er overtredende, er de prosentvise begrensningene i gebyret som fremgår av § 2 knyttet til konsernets samlede salgsinntekt.
- (162) Det følger videre av utmålingsforskriften § 3 annet ledd bokstav a til f at det ved vurderingen av overtredelsens grovhet særlig skal tas hensyn til overtredelsens art, dens faktiske innvirkning på markedet, størrelsen på det berørte markedet, utvist skyld, den kombinerte markedsandelen til de berørte foretak og om avtaler eller tiltak er gjennomført. Andre momenter som kan påvirke utmålingen av gebyr kan etter utmålingsforskriften § 3 sjette ledd blant annet være om foretaket har hatt en ledende eller passiv rolle i overtredelsen, om foretaket ved instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget overtredelsen, om foretaket har bistått Konkurransetilsynet i forbindelse med etterforskningen av overtredelsen, økonomien til det konsern foretaket er en del av og om overtredelsesgebyret har tilstrekkelig preventiv virkning.
- (163) Konkurransetilsynet har ved utmålingen betydelig skjønnsfrihet med hensyn til å tilpasse nivået på overtredelsesgebyrene til de krav som er nødvendig for å sikre en effektiv håndheving av konkurranse-lovens regler om kontroll med foretakssammenslutninger.
- (164) Overtredelsesgebyr utmåles konkret i den enkelte sak og variasjoner i faktum fra sak til sak vil således kunne ha betydning for gebyret. I tillegg vil endringer i rettsutviklingen og rettsoppfatninger kunne medføre behov for å fravike tidligere praksis. Foretakene kan således ikke ha berettigede forventninger om at bestemte typer overtredelser vil sanksjoneres med overtredelsesgebyr på et gitt nivå.⁵⁵ En slik skjønnsfrihet for Konkurransetilsynet understøttes både av individualpreventive og allmennpreventive hensyn, som må vektlegges ved utmålingen av overtredelsesgebyr.⁵⁶
- (165) Konkurransetilsynet legger videre til grunn at det i saker om brudd på konkurranse-loven § 19 gjør seg gjeldende andre hensyn som innebærer at gebyret ikke kan utmåles på samme nivå som ved brudd på samarbeids- og misbruksforbudet i konkurranse-loven §§ 10 og 11. De særlige bestemmelsene i forskriften § 3 tredje, fjerde, femte og åttende ledd kommer ikke til anvendelse ved utmåling av overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbudet.
- (166) For at overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbudet skal ha tilstrekkelig preventiv effekt, og derved bidra til en effektiv fusjonskontroll, må imidlertid gebyret utmåles under

⁵⁴ Rådsforordning nr. 139/2004 om kontroll med foretakssammenslutninger, OJ L 24, side 1-22, artikkel 14 nr. 2 bokstav b.

⁵⁵ Sak 100/80 m.fl., *Musique Diffusion Française mot Kommisjonen*, Sml. 1981 s. 147, premiss 109, sak C-289/02 P m.fl., *Dansk Rørindustri mot Kommisjonen*, Sml. 2005 s. I-5425, premiss 169-170, sak C-397/03, *Archer Midlands mot Kommisjonen*, premiss 21-22 og sak C-510/06, premiss 59, 62-63 og 66. Se også sak T-77/08, *The Dow Chemical Company mot Kommisjonen*, premiss 139-141 samt C-549/10 P, *Tomra Systems ASA m.fl. mot Kommisjonen*, (ennå ikke i Sml.), premiss 104-106.

⁵⁶ Kunngjøring fra EFTAs overvåkningsorgan, Retningslinjer om metoden for fastsettelse av bøter ilagt i henhold til overvåknings- og domstolavtalens protokoll 4 kapittel ii artikkel 23 nr. 2 bokstav a), EØS-tillegget til Den europeiske unions tidende, 21.12.2006, nr. 63/44, avsnitt 4.

ikke innretter seg etter uklare, muntlige uttalelser fra Konkurransetilsynet i saker hvor det kan være seriøs tvil om hva som er riktig rettsanvendelse og der det samtidig ikke finnes tidligere praksis. Konkurransetilsynet er ikke enig i Norgesgruppens anførsel om at tilsynet var uklare i møtet 27. juni 2012. I den forbindelse vises det til sitatet fra sak 50/12 til behandling i styret i Norgesgruppen (vedlegg 38) som redegjort for i punkt 3.⁶² Tilsynet mener det nevnte sitatet fra sak 50/12 viser at Norgesgruppen oppfattet Konkurransetilsynet slik at transaksjonen kunne være meldepliktig.

- (170) Både Norgesgruppens egen kjennskap til at transaksjonen kunne være meldepliktig, og veiledningen fra Konkurransetilsynet om at transaksjonen kunne utløse meldeplikt, er forhold som viser at Norgesgruppen har tatt et bevisst valg om å gjennomføre transaksjonen selv om dette skulle føre til brudd på gjennomføringsforbudet. Konkurransetilsynet bemerker at aktørene selv har ansvar for overholdelse av meldeplikten og gjennomføringsforbudet, og at formålet med reglene er at tilsynet skal kunne opprettholde en effektiv kontroll med strukturendringer i markedet. Konkurransetilsynet har på denne bakgrunn vektlagt at Norgesgruppen tok et bevisst valg, noe som forsterker overtredelsens grovhet, i skjerpende retning ved utmålingen av gebyret.
- (171) Konkurransetilsynet viser videre til at Norgesgruppen til tross for Konkurransetilsynets pålegg om fullstendig melding 17. august 2012 fortsatte å gjennomføre transaksjonen. Etter Konkurransetilsynets oppfatning må dette vektlegges i skjerpende retning ved utmålingen av gebyret.
- (172) Det fremstår som nærliggende at Norgesgruppen hadde økonomiske insentiv til å gjennomføre transaksjonen uten å melde den til Konkurransetilsynet. Konkurransetilsynet peker videre på at gjennomgangen av de faktiske forholdene i saken viser at Norgesgruppen har hatt en økonomisk gevinst ved å bryte gjennomføringsforbudet. Som det fremgår i punkt 2.2 over var både Guardian Corporate og Norgesgruppen av den oppfatning at Ica Norge hadde store og eskalerende tap på drift av Ica Maxi-butikkene. Av LTA punkt [redacted] fremgår det at Lagopus, herunder hovedaksjonær Norgesgruppen, [redacted]. Konkurransetilsynet viser også til at Norgesgruppen, ved å gjennomføre transaksjonen uten melding, fikk fremskyndet gjennomføringen slik at ombyggingen fant sted i sommerferien. Ettersom en del av butikkenes ordinære kundemasse er på ferie og således handler andre steder enn de normalt handler, vil ombygging i sommerferien medføre et mindre tap av kunder enn det som ville vært tilfelle ved ombygging på et annet tidspunkt. Endelig vises det til at ettersom Norgesgruppen åpnet butikkene på et tidligere tidspunkt enn om de hadde meldt transaksjonen, må dette ha tilført konsernet en positiv driftsmargin forutsatt at de nye butikkene var lønnsomme. Tilsynet mener på denne bakgrunn at Norgesgruppens anførsel i tilsvarets punkt 6.4.4 om at Norgesgruppen verken hadde økonomisk insentiv til eller økonomisk gevinst ved å gjennomføre transaksjonen uten å melde den, ikke kan føre frem. Av hensyn til at overtredelsesgebyret skal ha tilstrekkelig preventiv effekt mener Konkurransetilsynet på denne bakgrunn at de nevnte momenter bør tillegges vekt i skjerpende retning ved utmålingen.
- (173) Norgesgruppen har i tilsvarets punkt 6.4.1 gjort gjeldene at saken baserer seg på en ny og usikker tolkning av meldepliktsreglene, og at gebyret derfor må settes lavt. Tilsynet er ikke enig i Norgesgruppens anførsel og finner ikke grunnlag for å vektlegge dette i formildende retning ved utmålingen av overtredelsesgebyret. Det vises til førsteinstansdomstolens dom 12. desember 2012 sak T-332/09, *Electrabel*, hvor det ble det slått fast at rettslig usikkerhet

⁶² "Konkurransetilsynet opplyste i møtet 27. juni at det var en mulighet for at man ville komme til at Norgesgruppens overtagelse av leiekontrakter ville være meldepliktig som foretakssammenslutning. Selmer gjennomgikk etter dette sin vurdering, og men fant ikke grunn til å endre denne. Det ble besluttet at closing skulle gå som planlagt uten melding."

vedrørende eksistensen av meldeplikt ikke fritar fra ansvar.⁶³ I foreliggende sak har Konkurransetilsynet i tillegg informert om at tilsynet mener transaksjonen ville kunne utgjøre en meldepliktig foretakssammenslutning.

- (174) Gjennomføringstiltakene innebærer en fullstendig gjennomføring av foretakssammenslutningen. Dette er ikke bestridt av Norgesgruppen, gitt at det er tale om en foretakssammenslutning. Etter Konkurransetilsynets oppfatning kan transaksjonen ikke enkelt reverseres, slik Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 6.4.5. Konkurransetilsynet viser til at Ica Norge la ned sin virksomhet på de aktuelle lokasjonene, lokalene ble overført til Norgesgruppen og Norgesgruppen åpnet nye butikker på elleve av de 13 lokasjonene mens gjennomføringsforbudet gjaldt. Disse gjennomføringstiltakene vil være vanskelige å reversere. Når transaksjonen i stor grad er gjennomført på måter som vanskeliggjør reversering, vil det vanskeliggjøre Konkurransetilsynets kontroll med foretakssammenslutninger. Dette forsterker overtredelsens grovhet, og det forhold at transaksjonen vanskelig kan reverseres er vektlagt i skjerpene retning ved utmålingen av overtredelsesgebyret.⁶⁴
- (175) Konkurransetilsynet legger til grunn, som redegjort for i punkt 6, at handlingene som utgjør gjennomføringstiltak ble utført fra første halvdel av juni 2012 til gjennomføringsforbudet utløp 19. oktober 2012. Det innebærer at overtredelsen hadde en varighet på om lag fire måneder. Overtredelsens varighet er ikke tillagt vekt ved utmålingen av gebyret i denne konkrete saken.
- (176) Konkurransetilsynet viser videre til at konkurransen i markedet for detaljsalg av dagligvarer både har en lokal og en nasjonal dimensjon. I den foreliggende saken kunne foretakssammenslutningen potensielt hatt virkning for konkurransen både i de 13 lokale markedene, og også for konkurransen i et nasjonalt marked. Etter Konkurransetilsynets oppfatning synes imidlertid ikke foretakssammenslutningen å ha hatt negative konsekvenser for konkurransen. Den faktiske skaden ved overtredelsen er derfor begrenset. Etter Konkurransetilsynets vurdering vil ikke overtredelsens manglende faktiske innvirkning på markedet frata overtredelsens karakter av å være en grov overtredelse. Under enhver omstendighet har adgangen til å legge vekt på overtredelsens faktiske innvirkning på markedet etter utmålingsforskriften § 3 etter tilsynets oppfatning begrenset betydning som formildende omstendighet ved utmåling av overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbudet.⁶⁵
- (177) Konkurransetilsynet har ved utmålingen vektlagt i noe formildende retning at Norgesgruppen har bidratt til å opplyse saken, og at selskapet har vært åpen om gjennomføringen av transaksjonen. Det er slik tilsynet ser det ikke grunnlag for å tillegge dette betydelig vekt, slik Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 6.4.2. Selv om Norgesgruppen bidro til å opplyse saken ved å informere om transaksjonen før gjennomføringen, er den informasjonen som senere er gitt tilsynet opplysninger som Norgesgruppen er pliktig å gi etter konkurranselovens § 24 om opplysningsplikt.
- (178) Norgesgruppen anfører i tilsvarets punkt 6.3.1 og 6.4.1 at gebyret er satt vesentlig for høyt og i strid med Konkurransetilsynets tidligere praksis. Videre anfører Norgesgruppen at overtredelsens grovhet i denne saken ikke legitimerer det bøtenivået som er varslet sammenlignet med tidligere vedtak fra tilsynet hvor det er ilagt gebyr for brudd på gjennomføringsforbudet, og at gebyret er uforholdsmessig og et resultat av usaklig forskjellsbehandling. Konkurransetilsynet er ikke enig i Norgesgruppens anførsel om at gebyret er uforholdsmessig og i strid med tidligere praksis. Konkurransetilsynet bemerker at faktum i denne saken skiller seg fra faktum i tidligere saker om brudd på gjennomføringsforbudet. Som redegjort for ovenfor, mener Konkurransetilsynet at Norgesgruppen i denne saken har tatt et bevisst valg ved overtredelsen av gjennomføringsforbudet, og at både individualpreventive og allmennpreventive hensyn taler

⁶³ Kommisjonens avgjørelse 10. juni 2009, COMP/M.4994, *Electrabel/Compagnie Nationale du Rhône*, IP/09/985, opprettholdt av førsteinstansdomstolen i dom 12. desember 2012 i sak T-332/09 *Electrabel mot Kommisjonen*, premiss 253. Saken er anket til EU-domstolen, under betegnelsen C-84/13 P.

⁶⁴ Utkast til veiledning om utmåling og lemping av overtredelsesgebyr, avsnitt 91.

⁶⁵ Kommisjonens avgjørelse 10. juni 2009, COMP/M.4994, *Electrabel/Compagnie Nationale du Rhône*, IP/09/985, opprettholdt av førsteinstansdomstolen i dom 12. desember 2012 i sak T-332/09 *Electrabel mot Kommisjonen*, premiss 246-247. Saken er anket til EU-domstolen, under betegnelsen C-84/13 P.

for at gebyret i denne saken må settes høyt for å opprettholde en effektiv fusjonskontroll. Konkurransetilsynet viser videre til at Norgesgruppens omsetning er atskillig høyere enn omsetningen til involverte foretak i tidligere saker. Konkurransetilsynet bemerker at det utmålte gebyret i prosentandel ikke er høyt sammenlignet med tidligere saker.

- (179) Endelig vises det til at Konkurransetilsynet, som nevnt over i punkt 9.1, uansett har betydelig skjønnsfrihet ved utmålingen. Konkurransetilsynets tidligere vedtak fastsetter ikke bindende rammer for utmålingen av gebyr for brudd på gjennomføringsforbudet. For at konkurransereglene skal kunne gjennomføres effektivt må konkurransemyndighetene til enhver tid ha mulighet til å tilpasse bøtenivået.⁶⁶ Overtredelsesgebyr bør være av en slik størrelse at det ikke gis grunnlag for å spekulere i hvorvidt overtredelser av konkurranseloven er økonomisk lønnsomt eller ikke.⁶⁷ Det vises til ovennevnte sak *Electrabel* hvor det ble stadfestet at Kommisjonen hadde rett til å øke bøtenivået betraktelig av hensyn til å opprettholde en effektiv fusjonskontroll. Det følger av dette at Norgesgruppen uansett ikke kan ha noen berettiget forventning om at gebyret skal utmåles på samme nivå som i tidligere saker.
- (180) I tilsvarets punkt 6.3.1 har Norgesgruppen gjort gjeldende at rettspraksis knyttet til straffeloven (strl.) § 48 vil være relevant ved utmåling av overtredelsesgebyr etter konkurranseloven, og at gebyret i foreliggende sak er vesentlig høyere enn tidligere foretaksbøter gitt i medhold av strl. § 48 a. Konkurransetilsynet viser til at formålet med innføringen av overtredelsesgebyr i konkurranseloven var å få til en effektiv sanksjonering av foretak ved brudd på konkurransereglene innenfor rammene av et nytt institutt for sivilrettslige gebyr, hvor man ved utmålingen av gebyret kunne koble seg på utviklingen og sanksjonsnivået innenfor EU/EØS og andre europeiske land som går i samme retning.^{68,69} På bakgrunn av dette mener Konkurransetilsynet at det ved utmålingen av gebyr for brudd på gjennomføringsforbudet er sentralt hvordan denne type overtredelse blir sanksjonert i EU/EØS-retten, og at rettspraksis knyttet til bøter ved foretaksstraff etter straffeloven ikke er relevant.
- (181) Norgesgruppen har videre anført i tilsvarets punkt 6.3.2 at selskapets omsetning er av underordnet betydning ved utmåling av overtredelsesgebyr, og at det vil være mer relevant å se hen til selskapets driftsresultat og driftsmargin. Konkurransetilsynet bemerker at både konkurranseloven og utmålingsforskriften viser til at selskapets omsetning er det relevante utmålingsmomentet. Norgesgruppen har ikke fremlagt avgjørelser, verken fra Norge eller EU/EØS, som viser at driftsresultat eller driftsmarginer er hensyntatt, verken vedrørende gebyr for brudd på gjennomføringsforbudet eller vedrørende gebyr som følge av brudd på andre regler innen konkurranseretten. Tilsynet er heller ikke kjent med praksis hvor de nevnte momenter er blitt hensyntatt, og kan ikke se at Norgesgruppens anførsel på dette punktet kan føre frem.
- (182) Som det fremgår av ovennevnte har Konkurransetilsynet ved utmålingen av overtredelsesgebyret lagt særlig vekt på at Norgesgruppen har tatt et bevisst valg om å gjennomføre transaksjonen selv om det skulle føre til brudd på gjennomføringsforbudet, og at overtredelsen er utført av et foretak med høy omsetning. Etter Konkurransetilsynets oppfatning har Norgesgruppen hatt en økonomisk gevinst ved å bryte gjennomføringsforbudet, og tilsynet legger til grunn at de gjennomførte tiltak vanskelig kunne reverseres. For at overtredelsesgebyret skal ha tilstrekkelig preventiv effekt, og dermed bidra til en effektiv fusjonskontroll, mener Konkurransetilsynet at de nevnte momenter samlet taler for at gebyret i foreliggende sak må settes høyt.

⁶⁶ Kommisjonens avgjørelse 10. juni 2009, COMP/M.4994, *Electrabel/Compagnie Nationale du Rhône*, IP/09/985, opprettholdt av førsteinstansdomstolen i dom 12. desember 2012 i sak T-332/09 *Electrabel mot Kommisjonen*, premiss 286 og 299, jf. sak C-289/02 P m.fl., *Dansk Rørindustri mot Kommisjonen*, premiss 169. Sak T-332/09 *Electrabel mot Kommisjonen* er anket til EU-domstolen, under betegnelsen C-84/13 P.

⁶⁷ NOU 2003-12 Ny konkurranselov punkt 6.3.4.

⁶⁸ NOU 2012-7 Mer effektiv konkurranselov punkt 6.2.3, Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 118.

⁶⁹ Evensen/Sæveraas "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer", 2009, side 760.

10 Vedtak

- (183) På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 29 første ledd bokstav a, jf. § 19 første ledd, har Konkurransetilsynet fattet vedtak med følgende slutning:

**Norgesgruppen ASA ilegges et overtredelsesgebyr på 25 000 000 kroner –
tjuefemmillioner kroner – for overtredelse av gjennomføringsforbudet i
konkurranseloven § 19 første ledd.**

- (184) Det følger av konkurranseloven § 29 tredje ledd annet punktum at overtredelsesgebyret forfaller til betaling to måneder etter at vedtaket er fattet. Beløpet bes innbetalt til Konkurransetilsynets konto nr. 3227.10.00307. Vedtak om overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg, jf. konkurranseloven § 29 tredje ledd tredje punktum.
- (185) Vedtak om overtredelsesgebyr kan ikke påklages, jf. konkurranseloven § 29 tredje ledd første punktum. Norgesgruppen kan imidlertid gå til søksmål mot staten for å få prøvd vedtaket. Dersom saken bringes inn for domstolen vil tvangskraften suspenderes. Ved et eventuelt søksmål kan retten prøve alle sider av saken, og tvisteloven gjelder så langt den passer, jf. konkurranseloven § 29 tredje ledd.

Med hilsen

Christine Meyer
konkurransedirektør

VEDLEGG 1	TEASER FRA ICA – PROSJEKT MALIN (SALGSPROSPEKT ICA MAXI).....	2
VEDLEGG 2	PRESENTASJON FRA MØTE MELLOM LAGOPUS OG KONKURRANSETILSYNET 26. APRIL 2012.....	2
VEDLEGG 3	PRESENTASJON FRA STYREMØTE I NORGESGRUPPEN 31. AUGUST 2011, SAK 48/11	2
VEDLEGG 4	PRESENTASJON FRA STYREMØTE I NORGESGRUPPEN 22. NOVEMBER 2011, SAK 54/11.....	2
VEDLEGG 5	E-POST FRA ALLAN GLOMLIEN I GUARDIAN CORPORATE 8. NOVEMBER 2011 3	
VEDLEGG 6	E-POST FRA RENÉ BOSTRØM I GUARDIAN CORPORATE 30. NOVEMBER 2011 .	3
VEDLEGG 7	SAKSDOKUMENTER FOR STYRET I NORGESGRUPPEN, SAK 26/12.....	3
VEDLEGG 8	E-POST FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 31. JANUAR 2013 VEDRØRENDE GUARDIAN CORPORATE SIN ROLLE I LAGOPUS.....	3
VEDLEGG 9	PRESENTASJON FRA STYREMØTE I NORGESGRUPPEN 9. FEBRUAR 2012, SAK 03/12	3
VEDLEGG 10	SAKSDOKUMENTER FOR STYRET I NORGESGRUPPEN, SAK 03/12.....	3
VEDLEGG 11	STIFTELSESDOKUMENT "START UP 233 AS"	4
VEDLEGG 12	PROTOKOLL FRA EKSTRAORDINÆR GENERALFORSAMLING I LAGOPUS 12. APRIL 2012	4
VEDLEGG 13	PRESENTASJON FRA STYREMØTE I NORGESGRUPPEN 29. MARS 2012, SAK 17/12	4
VEDLEGG 14		6
VEDLEGG 15	AGREEMENT REGARDING TRANSFER OF LEASE AGREEMENTS BETWEEN ICA NORGE AS AND LAGOPUS EIENDOMSUTVIKLING AS 26. APRIL 2012 (LTA) 6	
VEDLEGG 16	OVERSIKT FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET OVER RELEVANTE AVTALER OG DOKUMENTER – LAGOPUS EIENDOMSUTVIKLING AS	6
VEDLEGG 17		6
VEDLEGG 18	AKSJONÆRAVTALE FOR LAGOPUS	7
VEDLEGG 19	FIRMAATTEST FOR LAGOPUS.....	7
VEDLEGG 20	BUDINSTRUKS FRA LAGOPUS TIL REMA 1000	8
VEDLEGG 21	BUDINSTRUKS FRA LAGOPUS TIL COOP	8
VEDLEGG 22	TILBUD FRA REMA 1000.....	8
VEDLEGG 23	TILBUD FRA COOP	8
VEDLEGG 24	BREV FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 14. MARS 2013.....	8
VEDLEGG 25	STILLINGSUTLYSNINGER FOR MENY-BUTIKKER.....	8
VEDLEGG 26	OVERSIKT OVER TIDSPUNKT FOR STILLINGSUTLYSNINGER.....	8
VEDLEGG 27	E-POSTER FRA RENÉ BOSTRØM I GUARDIAN CORPORATE 8., 10. OG 11. JUNI 2012	8
VEDLEGG 28	PRESSEMELDING FRA LAGOPUS 11. JUNI 2012	8
VEDLEGG 29	E-POSTKORRESPONDANSE MELLOM I NORGESGRUPPEN OG I ICA NORGE 19. JUNI 2012	8
VEDLEGG 30	OVERSIKT FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 3. AUGUST 2013 VEDRØRENDE LEIEKONTRAKTER OG OVERTAKELSES DATO.....	9
VEDLEGG 31	E-POST FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 14. AUGUST 2012 VEDRØRENDE OVERDRAGELSE AV LEIEKONTRAKTER LAGOPUS.....	9

VEDLEGG 32	OVERSIKT FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 20. AUGUST 2013 VEDRØRENDE LEIEKONTRAKTER OG OVERTAKELSES DATO	9
VEDLEGG 33	EKSEMPEL PÅ TRANSPORTERKLÆRING	9
VEDLEGG 34	EKSEMPEL PÅ NY LEIEKONTRAKT	9
VEDLEGG 35	E-POST FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 10. OKTOBER 2012 VEDRØRENDE OPPGJØRET ETTER LTA PUNKT I	9
VEDLEGG 36	E-POST FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 6. NOVEMBER 2012 VEDRØRENDE FREMDRIFT FAST EIENDOM	9
VEDLEGG 37	BREV FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 4. JULI 2013 VEDRØRENDE OPPLØSING AV LAGOPUS	9
VEDLEGG 38	SAKSDOKUMENTER FOR STYRET I NORGESGRUPPEN, SAK 50/12	10
VEDLEGG 39	OVERSIKT FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET OVER STATUS LOKALER PER 27. JUNI 2012	10
VEDLEGG 40	PÅLEGG OM FULLSTENDIG MELDING 17. AUGUST 2012	10
VEDLEGG 41	PRESENTASJON FRA MØTE MELLOM NORGESGRUPPEN OG KONKURRANSETILSYNET 24. AUGUST 2012	11
VEDLEGG 42	OPPLYSNINGER FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 14. SEPTEMBER 2012 VEDRØRENDE NORGESGRUPPENS OVERTAKELSE AV LEIEKONTRAKTER FOR LOKALER TIDLIGERE BENYTTET AV ICA MAXI (FULLSTENDIG MELDING)	11
VEDLEGG 43	E-POST FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 25. SEPTEMBER 2012 VEDRØRENDE OMSETNING I NYE BUTIKKER	11
VEDLEGG 44	REGNEARK MED OVERSIKT OVER ICA MAXI-OMSETNING PER BUTIKK	11
VEDLEGG 45	REGNEARK SOM VISER ANTATT MENY-OMSETNING	11
VEDLEGG 46	NORGESGRUPPENS MERKNADER TIL VARSEL 10. JUNI 2013 (TILSVARET)	11
VEDLEGG 47	REFERAT FRA MØTE MELLOM NORGESGRUPPEN OG KONKURRANSETILSYNET 13. SEPTEMBER 2013	11
VEDLEGG 48	PRESENTASJON FRA MØTE MELLOM NORGESGRUPPEN OG KONKURRANSETILSYNET 13. SEPTEMBER 2013	11
VEDLEGG 49	BREV FRA SELMER TIL KONKURRANSETILSYNET 2. OKTOBER 2013 VEDRØRENDE OPPFØLGING AV MØTE 13. SEPTEMBER 2013	11

Mottaker
Advokatfirmaet Selmer DA

Postadresse
Postboks 1324 vika

Poststed
0112 OSLO
Norge

Kontakt/e-post
Harald Evensen
h.evensen@selmer.no

Kopi til: